

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

პრობლემის აქტუალობა. პრობლემა აქტუალურია იმდენად, რამდენადაც მონოგრაფიულად, თანამედროვე პროცესებთან მიმართებით, გოგებაშვილის ეროვნული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კონცეფცია დღემდე არ შესწავლილა. გოგებაშვილის, როგორც დიდი თეორეტიკოსისა და პრაქტიკოსის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი შეხედულებების განზოგადება საქართველოსა თუ მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების ფონზე აქამდე არ მომხდარა. ნაშრომში დასმულია სადღეისოდაც მეტად საჭირობო საკითხები. დიდი პედაგოგის შეხედულებები ეხმაურება თანამედროვეობას, არის ძალზე აქტუალური და ეროვნული. კლასიკოსები მუდმივად ახალი კონტექსტით წარმოდგებიან ერისა და საზოგადოების წინაშე, მათი ხელახლა წაკითხვა ყოველთვის იძლევა ახლებური ანალიზისა და დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობას. სწორედ ამით არის განპირობებული საკვლევი თემის აქტუალობა.

ნაშრომის ძირითადი მიზანი. ნაშრომი ძირითად მიზნად ისახავს პირველწყაროების საშუალებით, საარქივო მასალისა და სამეცნიერო ლიტერატურის დამუშავების საფუძველზე შეისწავლოს გოგებაშვილის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეხედულებები, გაანალიზოს ის XIX საუკუნის მეორე ნახევარსა და XX საუკუნის დასაწყისში მიმდინარე ქართველი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის, ასევე, იმდროინდელი საერთაშორისო ვითარების ფონზე, აღმოეჩინოს ამ მოვლენების შესწავლაში არსებული ხარვეზი, შეაფასოს ამ ისტორიულ ეტაპზე მებრძოლი ადამიანების როლი და ადგილი ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა და ისტორიული განვითარების მთლიან პროცესში, დაუკავშიროს ეს მოვლენები თანამედროვე საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ვითარებას და მოახდინოს მათი ახლებურად, კონცეპტუალურად განსხვავებული ანალიზი და შეფასებები.

ქრონოლოგიური ჩარჩო. ნაშრომი ეხება 1860-1912 წლებში გოგებაშვილის მიერ გამოთქმულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ შეხედულებებს, მის მიერ მსოფლიო პოლიტიკური პროცესების შეფასებას, თუმცა, მოვლენების განზოგადებისას ეს ქრონოლოგიური ჩარჩო შეიძლება გაფართოვდეს და ეს პროცესები დაუკავშირდეს თანამედროვე ვითარებას.

სამეცნიერო სიახლე. საკვლევი თემის სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ სამეცნიერო ბრუნვაში პირველად შემოდის ახალი წყაროები, საარქივო დოკუმენტები, პრესის მასალები, პროცესში მონაწილე ადამიანთა ეპისტოლარული მემკვიდრეობა. საკვლევი პრობლემა თანამედროვე მეთოდოლოგიით, მონოგრაფიულად პირველად შეისწავლება.

იაკობ გოგებაშვილის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეხედულებები განზოგადებულია მომდევნო პერიოდებში მიმდინარე მოვლენებსა და დღევანდელობასთან მიმართებაში, წარმოდგენილია შესაბამისი დასკვნები.

კვლევის მეთოდოლოგია. ნაშრომში გამოყენებულია კონკრეტულ ისტორიულ პერიოდში მოვლენათა ურთიერთგანპირობებულობისა და ურთიერთკავშირის დადგენის პრაგმატული მეთოდოლოგია, ასევე, ისტორიულ-შედარებითი, მეცნიერული ანალიზისა და სინთეზის უნივერსალური მეთოდები;

ნაშრომის თეორიული მნიშვნელობა. ნაშრომს დიდი თეორიული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც ეს ეხება ეპოქის რჩეული ადამიანის, დიდი მასშტაბის მქონე მოღვაწის, ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერისა და ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ დაუღალავად მებრძოლი პიროვნების, იაკობ გოგებაშვილის, დამოკიდებულებას XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის პირველ ათწლეულში მომხდარი ისტორიული, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული მოვლენებისადმი, დიდი მწერლისა და პედაგოგის ლიბერალურ და დემოკრატიულ შეხედულებებს, რასაც იმ დროისათვის გამორჩეული მნიშვნელობა ჰქონდა. ეს შეხედულებები გოგებაშვილს თავისი ეპოქის მსოფლიოს მოწინავე მოაზროვნეთა რიგებში აყენებს.

დისერტაციის პრაქტიკული ღირებულება. სადისერტაციო ნაშრომს ექნება პრაქტიკული ღირებულება. ნაშრომში დამოწმებული და გაანალიზებული ფაქტობრივი მასალები, ისევე როგორც კვლევის შედეგად მიღებული დასკვნები, გამოადგება საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორიით დაინტერესებულ სპეციალისტებს, ის საშუალებას მისცემს ყველას ობიექტური კრიტერიუმებით შეაფასოს ეპოქალური, დასავლური ტიპის მოაზროვნის შეხედულებები, დაინახოს ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის შოვინისტური ხასიათი, უფრო ღრმად ჩაწედეს ქართველი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრა-

ობის იმ პერიპეტეებს, რომელიც სამოციანელებმა განახორციელეს კულტურისა და განათლების სფეროში.

დისერტაციას გამოიყენებენ XIX-XX საუკუნეების საქართველოს პოლიტიკური ისტორიის პრობლემებისადმი მიძღვნილ გამოკვლევებში, საზოგადოებრივ-კულტურული პროცესების ამსახველ სამეცნიერო და საკვალიფიკაციო ნაშრომებში, საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოებში, სალექციო და სასემინარო მუშაობაში.

ნაშრომის სტრუქტურა. სადისერტაციო ნაშრომი შეიცავს კომპიუტერულად ნაბეჭდ 183 გვერდს. იგი შესავლის, 6 თავის, 13 პარაგრაფისა და ძირითადი დასკვნებისაგან შედგება. ნაშრომს თან ერთვის გამოყენებული წყაროებისა და ლიტერატურის ჩამონათვალი.

ნაშრომის აპრობაცია. დისერტაციის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც შეიცავს სიახლეს, კვლევის ძირითად შედეგებსა და დასკვნებს, გამოქვეყნებულია 5 სამეცნიერო სტატიის სახით, მათ შორის უცხო ენაზე გამოცემულ რეცენზირებად და რეფერირებად გამოცემაში. ნაშრომის ძირითადი ნაწილი წარმოდგენილი იყო იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის დეპარტამენტის სხდომაზე.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი. შესავალში დასაბუთებულია საკვლევი თემის აქტუალობა, განსაზღვრულია კვლევის მიზანი და ქრონოლოგიური ჩარჩო, მიმოხილულია ისტორიოგრაფიული და წყაროთმცოდნეობითი მასალები, ნაჩვენებია პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა. დაწვრილებითაა განხილული საკვლევი პრობლემის ირგვლივ არსებული წყაროები და სამეცნიერო ლიტერატურა. გამოყენებული წყაროებიდან აღსანიშნავია საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის რამდენიმე ფონდი, საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივის ფონდები, სასულიერო-სამრევლო სასწავლებლების შემოწმების ანგარიში (კერსკის რევიზიის) და სხვ.

ნაშრომის დაწერისას გამოვიყენეთ ლიტერატურა, კერძოდ: დიმიტრი ყიფიანის, ვაჟა-ფშაველას, გაბრიელ ქიქოძის, ნიკო ცხვედაძის, სოფრომ მგალობლიშვილის, ნიკო ლომოურის, ვასილ ბარნოვის, ივანე მაჩაბლის, სერგეი მესხის, არჩილ ჯორჯაძის, იოსებ მამაცაშვილის, გრ.გიორგაძის, ა.იოვიძის, დ. ლორთქიფანიძის, გ. თავზიშვილის, ტ. ხუნდაძის, უ. ობოლაძის, ს. სიგუას, ვ. ქაჯაიას, ვ. ზამბახიძის, ვ. რამიშვილის, მ. გაფრინდაშვილის, გ. საყვარელიძის, ო.

ქინქლაძის, ვ. გაგუას, ტ. სარიშვილის, გ. სიხარულიძის, დ. გურგენიძის, ივ. ჭკუასელის, კ. ტოტოჩავას, ალ. გობრონიძის, გ. ჯიბლაძის და სხვათა სამეცნიერო-პედაგოგიური ხასიათის თხზულებები. ასევე: როსტომ ჩხეიძის - „ბურჯი ეროვნებისა“; გელა საითიძის - „ისტორიულ-პუბლიცისტური ნარკვევები“; კრებული-„სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები და სახალხო მასწავლებლები“; თედო სახოკიას - „ჩემი საუკუნის ადამიანები“; იოსებ სრესელის - „რამდენიმე ეპიზოდი იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრებიდან“; სიმონ სხირტლაძის - „გადანახული საგანძურიდან“; ივანე ქავთარაძის - „იაკობ გოგებაშვილი და ქართული ენა“ და სხვ. შრომები.

თავი პირველი

იაკობ გოგებაშვილის ბიოგრაფია

თავში განხილულია იაკობ გოგებაშვილის მიერ განვლილი რთული ცხოვრების გზა ვარიანიდან მთაწმინდამდე.

იაკობ სიმონის ძე გოგებაშვილი 1840 წლის 15 ოქტომბერს (ახალი სტილით 27 ოქტომბერს), გორის რაიონის სოფელ ვარიანში დაიბადა. მამა ამავე სოფლის მღვდელი, დედა - მაგდანა კალმახელიძე კი დიასახლისი, მშრომელი და კეთილი ადამიანი იყო.

იაკობი ჯერ გორის სასულიერო სასწავლებელში შეიყვანეს, შემდეგ, უფროსი ძმის აქტიურობით, თბილისის სასულიერო სასწავლებლის მოწაფე გახდა. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ სწავლა თბილისის სასულიერო სემინარიაში გააგრძელა. 1861 წელს მან წარმატებით დაასრულა სემინარია და ადმინისტრაციის წარდგენით, იმავე წელს, კიევის სასულიერო აკადემიაში გაიგზავნა. როგორც შემდეგ თავად იგონებდა, პირველი ორი კურსი წარმატებით („თავსტუდენტად“) გაასრულა. ის იყო ღვთისმეტყველების ფაკულტეტზე უნდა გადასულიყო, რომ გაცივდა, ქრონიკული ფილტვების ანთება დაემართა, რაც ტუბერკულოზში გადაეზარდა. გოგებაშვილი იძულებული გახდა სამშობლოში დაბრუნებულიყო. აკადემიის ხელმძღვანელობამ ის ჯერ კავკასიის სასულიერო სასწავლებელში გაამწესა, მაგრამ სასწავლებელი დახურული დახვდა, ამიტომ, თბილისის სასულიერო სასწავლებელში დაიწყო მუშაობა, ასწავლიდა მათემატიკასა და გეოგრაფიას. „მატერიალისტობის“ ბრალდებით მას თვალთვალი დაუწყეს. რევიზორმა კერსკიმ, როდესაც ავადმყოფობის

გამო სასწავლებელში არ იყო, ის გაათავისუფლა დაკავებული თანამდებობიდან, რის გამოც თავის მოკვლაც კი სცადა, ბოლოს დაწვა ყველა საბუთი და მთელი ცხოვრება საზოგადოებრივ სამსახურში გაატარა. იგი 1912 წელს გარდაიცვალა.

თავი მეორე

იაკობ გოგებაშვილი - ქართული ეროვნულ- განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი ლიდერი : მამული, ენა, სარწმუნოება, ეროვნული სკოლა

ილია ჭავჭავაძის ეროვნულ პროგრამას, რომელიც ცნობილ ტრიადას: „მამული, ენა, სარწმუნოება“ - მოიცავდა, - იაკობ გოგებაშვილმა დაამატა მეოთხე - ეროვნული სკოლა. რუსეთის კოლონიად ქცეულ საქართველოში, მაშინ, როდესაც ერს ასიმილაცია ელოდა იმ საგანმანათლებლო პოლიტიკის წყალობით, რასაც იმპერიული ხელისუფლება ატარებდა კავკასიაში, ეს პროტესტიც იყო და ეროვნული გადარჩენის შანსიც.

იაკობ გოგებაშვილმა არა მარტო წამოაყენა ერის გადარჩენის მთავარ პოსტულატად ეროვნული სკოლა, არამედ ყველაფერი გააკეთა ამ იდეის რეალიზაციისათვის - ეროვნული სკოლის შესაქმნელად.

\$1. იაკობ გოგებაშვილის მამული და ეროვნული კონცეფცია. იაკობ გოგებაშვილის პირველი ღვთაებრივი საუნჯე მამული იყო. მისი აზრით, იმისთვის, რომ პიროვნებამ კარგად გაიაზროს თავისი ეროვნული მისია, უნდა იცოდეს მოვალეობა მამულის წინაშე, შეიმუშაოს მოქმედების გეგმა და პროგრამა, რაც მოემსახურება ქვეყნის გაძლიერებას, მისი ნათელი მომავლისათვის საფუძვლის ჩაყრას. მისი აზრით, სამშობლოს დამკარგავი ერი ვერ დაიცავს თავის არსებობას. გოგებაშვილის პატრიოტიზმი კარგად აისახა 1882 წელს გაზეთ „ივერიის“ შინაურ მიმოხილვაში, რომელშიც დიდი მეცნიერი წერდა: „ჭეშმარიტი პატრიოტია ის, ვისაც სიცოცხლის უმთავრეს საგნად გაუხდია მშობლიურის ქვეყნის ბედნიერება, ვინც თავგამოდებულად და შეუპოვრად ებრძვის ყოველს დაბრკოლებას, რომელიც მის სამშობლო ქვეყანას წარმატების გზაზედ გადალობებია, ვისაც მთლად დაკარგულად მიაჩნია ყოველი წამი, რომელიც არ მოუხმარია მამულის ზრუნვისათვის, ვისაც ედაგვის გული მამულის ტანჯვითა, უხარის მისი ღბენითა, ვინც ბედნიერია მისი ბედნიერებით, უბედურია მისი

უბედურებით და ვინც მზად არის ღიმილით შესწიროს მას თავისი სიცოცხლე“ .

ამ სიტყვებში გასაოცარი სიზუსტით აისახა იაკობ გოგებაშვილის სულისკვეთება: - ყველაფერი, რაც გააჩნდა, მამულის სამსახურში ჩაეყენებინა. ეს იყო გააზრება იმისა, რომ მცირერიცხოვანი, მუდმივი საფრთხეების ქვეშ მყოფი ერის შვილებმა უყოყმანოდ უნდა მიიტანონ თავიანთი სიცოცხლე სამშობლოს კეთილდღეობის სამსხვერპლოზე და ამისთვის მენტალურად მუდამ მზად უნდა იყოს ერი. სამშობლოს სიყვარულს განაპირობებს არა ბრმა ინსტიქტი, არამედ ქვეყნის გადარჩენასა და განვითარებაზე დღენიადაგ ზრუნვა, განათლების მიღება, პროფესიონალიზმი. რაც უფრო მეტ ცოდნას ეუფლება ადამიანი, მის წინ უფრო ფართო ასპარეზი იშლება, სამშობლოს სიყვარულს უფრო ცნობიერი ხასიათი ეძლევა. ცრუ პატრიოტები ასეთ გრძნობას მოკლებულნი არიან.

ერმა უნდა დაიცვას ეროვნული პრინციპები, საკუთარი თავისეულებანი. დიდია ეროვნული მიმართულების მნიშვნელობა ხალხის არსებობისა და წარმატებისათვის. ერის გაძლიერება და განვითარება შეუძლებელია ეროვნული პრინციპის გარეშე. მამულიშვილობის გოგებაშვილისეული კონცეფცია რამდენიმე მიმართულებას მოიცავს, ესენია : 1. სხვა ხალხებისადმი სიყვარულისა და პატივისცემის გრძნობა, სხვათა დამონებასა და დაჩაგრვაზე უარის თქმა; 2. მომავლისაკენ დაუოკებელი სწრაფვა, ახლისაკენ, პროგრესულისაკენ მიდრეკილება, ევროპაზე ორიენტაცია; 3. მამულიშვილური საქმიანობისადმი მთელი საზოგადოების მხურვალე მხარდაჭერა, მჭიდრო კავშირი ხალხთან.

§2. იაკობ გოგებაშვილი - ქართული ენის უფლებების დამცელი.

იაკობ გოგებაშვილი, დიდ ილია ჭავჭავაძესთან ერთად, აქტიურად იბრძოდა ქართული ენის შელახული უფლებების დასაცავად. ცარიზმის დროს ყველაზე დიდი საფრთხე სწორედ ქართულ ენას შეექმნა. მშობლიური ენის მნიშვნელობას მიემდგნა იაკობ გოგებაშვილის უკვდავი ნაშრომი - „ბურჯი ეროვნებისა“. დედა ენას, გოგებაშვილის აზრით, ღრმა კავშირი აქვს არა მარტო ადამიანის, არამედ მთელი ერის სულთან და ხორცთან, მის ისტორიასთან. დედა-ენის უარყოფას ახალგაზრდა თაობის სწავლა-აღზრდაში მოსდევს ადამიანთა ყოველმხრივ დაქვეითება, საზოგადოების დაკნინება. დედა-ენის გაცვლა უცხო ენაზე მაშინაც კი ამდაბლებს ადამიანის გონებას და უსუსტებს ზნეობრივ ძალას, როდესაც იგი თავის სამშობლო ქვეყანას

ტოვებს, უცხო ბუნებისა და ცხოვრების წესის გავლენის ქვეშ ექცევა.რამდენიმე ენის ერთად სწავლებას გოგებაშვილი ყოველმხრივ გამორიცხავდა. მაშინდელ საზოგადოებაში ქართველი არისტოკრატიული ოჯახები ამას ხშირად ცდილობდნენ. გოგებაშვილი აფრთხილებდა მათ, რომ ასეთ შემთხვევაში ბავშვი ღატაკ რუსულს, ფრანგულს, ან სხვა ენას აითვისებდა და გახდებოდა ღატაკი მეტყველებისა და აზროვნების პატრონი. ასეთი ადამიანები შემოქმედებითი ნიჭის მქონენი ვერ იქნებოდნენ.განათლებული ადამიანისათვის გოგებაშვილი აუცილებლობად თვლიდა უცხო ენების ცოდნას. ეს უნდა მომხდარიყო მხოლოდ ქართული ენის კარგად შესწავლის შემდეგ. „ქართული ენის საკითხი საქართველოს ერთიანობის საკითხია, რადგან მტერს მისი იარაღად გამოყენება უნდა საქართველოს დასაშლელად“- ამას კარგად მიხვდნენ ქართველი პატრიოტები XIX საუკუნის პოლიტიკური რეაქციის ხანაში და ყველაფერი გააკეთეს მის დასაცავად.

§3. ქართული ეკლესია და მართლმადიდებლური სარწმუნოება
ეროვნული იდენტობისა და სახელმწიფოებრივი იდეის გადარჩენის
მძლავრი იარაღი.იაკობ გოგებაშვილისთვის ეროვნების ერთ-ერთი მძლავრი ბურჯი იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, ქრისტიანული სარწმუნოება. ნაშრომში - „ქართული მიმართულება“ - იგი ვრცლად მსჯელობდა ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის დანიშნულებაზე, მის როლსა და იმ პრობლემებზე, რომლებიც იდგა საქართველოს ეკლესიის წინაშე. გოგებაშვილი აკრიტიკებდა სინოდის საეკლესიო პოლიტიკას საქართველოში და აღნიშნავდა, რომ ამან შეამცირა სარწმუნოებრივი გრძნობები საქართველოს მოსახლეობაში, შეირყა ხალხის სულიერი კავშირი დედა-ეკლესიასთან, რასაც ერის სულიერი და ზნეობრივი დაშლა მოჰყვა.

გოგებაშვილი აკრიტიკებდა ქართველ სამღვდელოებასაც, მათ დაბალ განათლებას, მაგრამ პატივს მიაგებდა ღირს წმინდა მამებს, განსაკუთრებული მოწიწება კი მას თანამედროვეთა შორის სახელგანთქმული იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელისადმი ჰქონდა. გოგებაშვილი ითხოვდა მთლიანად საეკლესიო პოლიტიკის შეცვლას: კერძოდ: ქართულ ენაზე წირვა-ლოცვის ჩატარებასა და საღვთო სჯულის სწავლებას, სასულიერო აკადემიებში ქართველი ახალგაზრდების გაგზავნას,საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიებსა და სკოლებში თანამდებობებზე ქართველების დანიშვნას, მათ შორის ეგზარქოსის

თანამდებობაზეც, სასულიერო ლიტერატურის ბეჭდვას, მოწინავე მამების ქადაგებათა გამოცემებს და სხვ.ის აკრიტიკებდა არა მარტო ხელისუფლების საეკლესიო პოლიტიკას, არამედ უღირს მამებს, რაც უაღრესი გაბედულებისა და პრინციპულობის გამოხატვა იყო;

§4. ეროვნული სკოლა, - „ერთი ოთხთაგანი მამულის ბურჯთაგან“.

„ცოდნა და განათლება იმდენად საჭიროა ერისათვის, როგორც ჰაერი სიცოცხლისათვის“, - ეს გოგებაშვილის რწმენა იყო და ყველაფერს აკეთებდა იმისათვის, რომ ეს ჰაერი ერის ცოცხალ ორგანიზმს არ მოკლებოდა. ეროვნულ სკოლას გოგებაშვილი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა ერის იდენტობის, მისი თავისთავადობის შენარჩუნებაში. მას თავისი პროგრამებით უნდა აღეზარდა და განეცოცხლებინა ერში ეთნოისტორიული და ეთნოკულტურული ტრადიციები, ჰუმანიზმი და კაცთმოყვარეობა. ეროვნული სკოლის კონცეფცია გულისხმობდა: ახალი, ქართული პირველდაწყებითი სახალხო სკოლების გახსნა; სწავლების დაფუძნება მშობლიურ, ქართულ ენაზე; რუსული ენის სწავლების დაწყება III კლასიდან, როდესაც ყმაწვილს უკვე შემეცნებული ექნებოდა დედა-ენაზე ცოდნის გარკვეული მარაგი; სახელმძღვანელოებისა და დამხმარე საყმაწვილო წიგნების გამოცემა ქართულად; მასწავლებელთა სპეციალური მომზადება და მათთვის მეთოდური ლიტერატურის შექმნა-მიწოდება; მუზეუმების შექმნა საგანმანათლებლო მიზნით, სცენისმოყვარეთა დასების ჩამოყალიბება, მუსიკალური გუნდების შექმნა და ხალხური მუსიკის ჰანგებთან ახალგაზრდობის ზიარება; საკვირაო სკოლებისა და სახალხო კითხვების ორგანიზაცია და სხვ. ეროვნული, სახალხო სკოლის მთავარი მიზანი იყო „ახალი ტიპის ქართველის“ აღზრდა.

§5. იაკობ გოგებაშვილი - ქართველი ერისა და სოციალურად ჩაგრულ ადამიანთა უფლებების დამცველი. იაკობ გოგებაშვილის სოციალურ-პოლიტიკური კონცეფცია თავიდანვე განუხრელად ემსახურებოდა ქართველი ხალხის ეროვნული და სოციალური განთავისუფლების დიად ამოცანას. ეროვნული პრობლემების გადაჭრა მას სოციალური პრობლემების მოგვარების გარეშე ვერ წარმოედგინა. გოგებაშვილთან წინ არის წამოწეული ეროვნული სოციალიზმის იდეა, როგორც საქართველოსთვის აუცილებელი და გამორჩეული იდეოლოგია XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე. გოგებაშვილისეული სოციალიზმის აღქმა სრულიად განსხვავდებოდა მარქსისტულისაგან. ის მთელი არსებით იცავდა ეროვნულ ინტერესებს და ებრძოდა ყალბ

ინტერნაციონალიზმს, რასაც მარქსისტები ქადაგებდნენ. სოციალისტური იდეოლოგია გოგებაშვილს მიაჩნდა „რადიკალური დემოკრატიული გარდაქმნების, ძველი რეჟიმის უფრო მოწინავე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური წყობილებით შეცვლის თეორიად, „შეგნებული საზოგადოებისა“ და „მდაბიო ხალხის უმრავლესობის“ გამაერთიანებელ დროშად, ეკონომიკის, კულტურისა და ზნეობრივი განვითარების სტიმულად“. გოგებაშვილის პუბლიცისტიკის განხილვის საგანი ხშირად იყო ქართველი გლეხობის სოციალური სიდუხჭირე, ბატონყმობის ნაშთების არსებობა საქართველოში. წერილში „საქართველოს დღევანდელი მდგომარეობა“ სხვა საკითხებთან ერთად, ეს საკითხიც განიხილებოდა. განსაკუთრებით აღელვებდა მის ავტორს დროებით-ვალდებულ გლეხთა ინსტიტუტის არსებობა, რამაც ქართველი გლეხობა რუს გლეხებთან არათანაბარ, გამოუვალ მდგომარეობაში ჩააყენა. ცნობილია, რომ ეს ინსტიტუცია რუსეთში არ შექმნილა, ის საქართველოში დაკანონდა და 20 წლის ნაცვლად, როგორც კანონი ითხოვდა, 1912 წლის ნოემბრამდე შენარჩუნდა. ილიას მსგავსად, იაკობ გოგებაშვილიც მხარს უჭერდა ყველა წოდების ერთი დროშის ქვეშ გაერთიანებას. ეს დროშა კი, მისი აზრით, იყო შრომა. რევოლუციების ხანაში, ის მხარს უჭერდა საზოგადოების ევოლუციურ გარდაქმნას, ქვეყნის შეცვლას არა რევოლუციის, არამედ რეფორმების გზით.

თავი მესამე

იაკობ გოგებაშვილი რუსეთის იმპერიულ-კოლონიური რეჟიმის წინააღმდეგ ბრძოლაში

§1. იაკობ გოგებაშვილი და რუსეთი. იაკობ გოგებაშვილი „საქართველოს შეერთებას“ რუსეთთან დადებითად აფასებდა. აქ, ექვი არ არის, რომ ამ დიდი მოაზროვნის შეხედულება იმ ეპოქის შესაბამისი იყო, რომელშიც მას მოუწია ცხოვრება. მიუხედავად ამისა, იაკობ გოგებაშვილი მწვავედ აკრიტიკებდა რუსეთის ხელისუფლების იმპერიულ-შოვინისტურ დამოკიდებულებას ქართველი ერისა და მისი კულტურის მიმართ, ხმალამოდებული იბრძოდა საკუთარი ხალხის ინტერესების დასაცავად. ის ხშირად აღნიშნავდა, რომ რუსეთში არსებული მანკიერი მოვლენები აუცილებლად გადმოდის საქართველოში, რაც შეეხება სიკეთესა და პროგრესს, ამას რუსული ხელისუფლება ნაკლებად იმეტებდა კოლონიური ქვეყნისთვის. იმასაც ვიტყვით, რომ იაკობ გოგებაშვილი ზოგჯერ თანმიმდევრული არ იყო

რუსეთის როლის შეფასებაში. წინააღმდეგობაში ვარდებოდა, როდესაც XVIII საუკუნის პოლიტიკური მიმოხილვისას ერეკლე II-ს სუსტ პოლიტიკოსად თვლიდა რუსეთთან საქართველოს სამეფოს შეერთების გამო, შემდეგ კი ამ ნაბიჯს საქართველოს გადარჩენის აუცილებელ საშუალებად მიიჩნევდა. ასევე, არაპრაგმატული იყო მისი რწმენა მომავალი რუსი მემარცხენეებისადმი, რომლებიც საქართველოს მიმართებაში, თითქოსდა პროგრესულები იქნებოდნენ.

§2. იაკობ გოგებაშვილი და რუსი მოხელეები. გოგებაშვილი რუსეთის სახელმწიფოს იმპერიულ პოლიტიკას ხშირად იმ უხეირო მოხელეებს აბრალებდა, რომლებიც კავკასიაში იგზავნებოდნენ და რომელთაც არ სურდათ ადგილობრივი მოსახლეობის ტრადიციებისა თუ ინტერესების გაგება. მან, ალბათ, კარგად იცოდა, რომ ისინი სახელმწიფოს დაკვეთას ასრულებდნენ, მაგრამ მაინც მთელი პასუხისმგებლობა მათზე გადაჰქონდა. გოგებაშვილი განსაკუთრებით ებრძოდა კავკასიის საგანმანათლებლო სისტემის მოხელეებს, ასევე პუბლიცისტებს, რომლებიც ქართულ ენას, ეროვნულ ტრადიციებსა და ისტორიას ამცირებდნენ. ესენი იყვნენ: იანოვსკი, კატკოვი, ლევიცკი, ზახაროვი, ვოსტორგოვი და სხვები. გოგებაშვილი ხაზს უსვამდა იმპერიაში ქართველების განსაკუთრებულ ჩაგვრას, გამოთქვამდა აზრს, რომ ისინი ერთმორწმუნეობისა და რუსეთისადმი ერთგულების გამო ისჯებოდნენ, რაც სიბეცედ და ხელისუფლების უგუნურ პოლიტიკად მიაჩნდა.

§3. ბრძოლა იაკობ გოგებაშვილის წინააღმდეგ. გაბედული ეროვნული სულისკვეთებისა და ქართველი ხალხის ინტერესების დაცვისათვის, იაკობ გოგებაშვილს ებრძოდნენ როგორც რუსი შოვინისტი მოხელეები, ასევე კოლაბორაციონისტი ქართველები, ეროვნულ ფასეულობათა არაფრად ჩამგდები პარტიული კუთვნილების ადამიანები. მაგრამ დიდი ქართველი პედაგოგი არასოდეს ჰყრიდა ფარ-ხმალს, მუდამ ბრძოლაში იყო და თუ ვერ იმარჯვებდა, საკუთარ პრინციპებს მაინც არასოდეს ჰღალატობდა. იმის მაგალითები, თუ როგორ ებრძოდნენ დიდ ქართველ პედაგოგს მეფის მოხელეები და ცენზურა, მრავლადაა როგორც საარქივო მასალებში, ასევე ქართულ და რუსულ პრესაში. ამ პარაგრაფში აღნიშნული მოვლენის დამადასტურებელი ბევრი მასალაა მოტანილი. ესაა რევიზორ კერსკის ანგარიში, ცენზურის მიერ დაჭრილი და აკრძალული მისი ნაწერები, გოგებაშვილის „ბუნების კარიდან“ სიტყვა „საქართველოს“ ამოღების

მაგალითი, მისი ნაწერების არასწორი ინტერპრეტაციის, სეპარატისტად მისი მონათვლისა და სხვა შემთხვევები.

§4. იაკობ გოგებაშვილი და საქართველოს ავტონომიის საკითხი.

იაკობ გოგებაშვილი ღირსეული მამულიშვილი, 60-იანელთა აქტიური წარმომადგენელი არ შეიძლება არ ყოფილიყო საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის აქტიური მებრძოლი. დიდი ილიას თანამოაზრე, მთლიანად უჭერდა მხარს საქართველოს ავტონომიურ მოწყობას და დემოკრატიულ მმართველობას. ეს უაღრესად გაბედული მოთხოვნა იყო იმ დროს და საქართველოს სრული დამოუკიდებლობის მოთხოვნის ტოლფასიც. გოგებაშვილის მსჯელობაც სწორედ აქედან გამომდინარეობდა, ის ზომიერად ამართლებდა ავტონომიური მოწყობის აუცილებლობას, რუსეთის იმპერიის უკეთესად მოსაწყობად. ამასთანავე, ამტკიცებდა, რომ საქართველოს სრული დამოუკიდებლობა არ შეუძლია და სეპარატიზმის განწყობა ქართველ ხალხში არც არსებობსო. რა თქმა უნდა, ეს ყოველივე მის დახვეწილ დიპლომატიურ ნიჭსა და უნარზე მიუთითებდა. ის ხსნიდა ავტონომიური მოწყობის დეტალებს, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა მომავალ ქართულ პარლამენტს, საქალაქო და სასოფლო თვითმმართველობებს, საქართველოში მცხოვრებ არაქართველებთან გასატარებელ პოლიტიკას და სხვ. მწერალი და პედაგოგი ავტონომიის მიღებას ქართველთა უდავო უფლებად თვლიდა, რადგან ეს მოთხოვნა ეფუძნებოდა საქართველოს რუსეთთან შეერთების პირობას (გეორგიევსკის ტრაქტატს), ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის დაცვას. ამ საფუძველს ემატებოდა უფრო „დიდი მიზანი“, – რუსეთის სახელმწიფოს კეთილდღეობის გამყარება. ავტონომიურ საქართველოს უნდა ჰქონოდა ევროპული ორიენტაცია: „ახალი საქართველო, რომელიც არის საგანი ჩვენი პატრიოტების მოქმედებისა და ნატვრისა, მიქცეული უნდა იყვეს არა უკან, აზიისაკენ, არამედ წინ, ევროპისაკენ. დასავლეთიდან უნდა სვას მან განათლება, მეცნიერება და გადმოიტანოს საუკეთესო საზოგადოებრივი წყობილებანი,“ - წერდა დიდი პედაგოგი.

§5. იაკობ გოგებაშვილი საქართველოში რუსული ჯარის სადამსჯელო ოპერაციების შესახებ. გოგებაშვილმა ღიად და გაბედულად გააკრიტიკა რუსული სადამსჯელო ჯარის მიერ საქართველოს მოსახლეობის აწიოკება 1905-1907 წლებში, ამხილა ბარბაროსული ფაქტები, შეაქო მამაცი გურული და იმერელი გლეხები,

აღწერა გენერალ ალიხანოვ-ავარსკის სისასტიკე, მათი მოქმედებანი დასავლეთ საქართველოსა და ქართლში და ამ ფონზე აჩვენა რუსული იმპერიული პოლიტიკის დაუნდობლობა. გოგებაშვილმა წამოაყენა წინადადება დაზარალებული მოსახლეობისათვის დამხმარე ფონდის შექმნის თაობაზე.

§6. გოგებაშვილი და რუსეთის იმპერიის „მცირე ერები“ ქართველების ურთიერთობა კავკასიელ მეზობლებთან. გოგებაშვილი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა კავკასიელი ხალხების ერთობას. მისი აზრით, ამ ხალხებს ყოველთვის კარგი ურთიერთობა ჰქონდათ ქართველებთან. მაშინაც კი, როდესაც კავკასიელები ერთმანეთს ებრძოდნენ, ეს, მისი აზრით, სიძულვილის გამოხატულება კი არ იყო, არამედ შუა საუკუნეებისათვის დამახასიათებელი კუთხურობისა და შიდადაპირისპირების შედეგი. მაგალითად ხშირად მოჰქონდა რუსეთის იმპერიული პოლიტიკა, როდესაც კავკასიის იმ ოლქებში, სადაც ანტირუსული ბრძოლების ცეცხლი ენთო, რუსული ხელისუფლება მმართველად ქართველებს ნიშნავდა. ამით ის ახერხებდა მშვიდობიანობის ჩამოვარდნას და ამბოხებული კავკასიელების არა მარტო დაწყანარებას, არამედ მათ შემორიგებასაც. მისი აზრით, ქართველ მმართველებს კავკასიაში მუდამ მშვიდობა მოჰქონდათ. დიდი პედაგოგი წერდა ქართულ-სომხურ ურთიერთობებზეც, მის გამწვავებას აბრალებდა სომხურ ბურჟუაზიას, კლექტოკრატias და მიაჩნდა, რომ ამას არ ჰქონდა კავშირი ორი ერის მომავალ ურთიერთობასთან. ის აყენებდა წინადადებას, რომ ამ ურთიერთობაში ცუდად არ ჩარეულიყვნენ რუსი მოხელეები, რასაც, ხშირად, მიზანმიმართულად აკეთებდნენ.

თავი მეოთხე

იაკობ გოგებაშვილის ლიბერალურ-დემოკრატიული შეხედულებები

§1. იაკობ გოგებაშვილი და ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური მოვლენები XIX საუკუნის 60-იან წლებში. განსაკუთრებული ენთუზიაზმით მწერალი-განმანათლებელი გამოეხმაურა ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1860-1864 წლებში მიმდინარე სამოქალაქო ომსა და ომის შემდგომ მოვლენებს. მის წერილში აშკარად ჩანს იაკობ გოგებაშვილის სიმპათია ამერიკის შეერთებული შტატების იმ პროგრესული ძალებისადმი, რომლებიც მონობის წინააღმდეგ, მისი გაუქმებისათვის იბრძოდნენ. წერილი მკაფიოდ წარმოაჩენს გოგებაშვილის, როგორც პროგრესისტ-დემოკრატის, ლიბერალურად მოაზ-

როვნე პიროვნებისა და სამოციანი წლების განმანათლებლის მოწინავე შეხედულებებს.

§2. იაკობ გოგებაშვილი და ირლანდიის საკითხი. იაკობ გოგებაშვილი ყოველთვის უჭერდა მხარს ჩაგრული ხალხების ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია მწერლის სტატიები - „ირლანდიას უთენდება“. ირლანდიის თემაზე დაწერილ წერილებში კარგად ჩანს გოგებაშვილის დემოკრატიული-ლიბერალური აზროვნება, მისი ჰუმანური იდეები, პროგრესული მოვლენებისადმი მხარდაჭერისა და მოვლენების სწორად შეფასების უნარი. დიდი ქართველი პედაგოგი და განმანათლებელი ევროპის ერთი პატარა ქვეყნის - ირლანდიისა და მისი მოსახლეობის თავისუფლებისადმი სწრაფვას, კოლონიური უღლისაგან მისი გათავისუფლებისათვის ბრძოლას, საერთო-საკაცობრიო წარმატებად და ხალხთა ბედნიერებად მიიჩნევდა. ამასთანავე, ის ირლანდიის პრობლემებს თავისი ქვეყნის პრობლემებთან აკავშირებდა.

თავი მეხუთე

იაკობ გოგებაშვილი საქართველოს მთლიანობისა და ქართული „ტერიტორიის გარუსების“ შესახებ

იაკობ გოგებაშვილი არნახული გამბედაობით შეებრძოლა რუსულ საიმპერიო პოლიტიკას, რომელიც მიზნად ისახავდა ქართველი ერის ასიმილაციას, მისი ეროვნული იდენტობის წაშლას, სულიერად მის მოკვდინებას, ტერიტორიების „გარუსებას“, რასაც ფართოდ გაშლილი რუსული კოლონიზაციით ახორციელებდა. 1877 წელს გაზეთ „ტიფლისსკი ვესტნიკ“-ში გამოქვეყნდა მისი წერილების სერია - „ვინ უნდა იქნეს დასახლებული აფხაზეთში“. ეს წერილები გაზეთის თორმეტ ნომერში იბეჭდებოდა. წერილი იმ დროისათვის აქტუალურ თემას - აფხაზეთის კოლონიზაციას ეხებოდა. იმ პერიოდისათვის აფხაზეთის მოსახლეობამ მძიმე დარტყმა გადაიტანა რუსული ხელისუფლებისაგან. ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელიც ებრძოდა იმპერიის სამხედრო ძალადობას, აყარეს და საცხოვრებელი ადგილებიდან განდევნილი ეს ხალხი ოსმალეთს შეეხიზნა. პროცესმა, რომელიც „მუჰაჯირობის“ სახელითაა ცნობილი, მართლაც სასტიკი და სისხლიანი კვალი დატოვა მშვიდობიანი აფხაზი მოსახლეობის ცხოვრებაში. აფხაზეთის დიდი ნაწილი გაუდაბურდა. რუსეთის ხელისუფლება

აპირებდა ამ მხარის კოლონიზაციას რუსი ან იმ ეროვნების ადამიანებით, რომლებიც მისი უერთგულესი ქვეშევრდომები იქნებოდნენ. სავარაუდო ჩამოსასახლებელი მოსახლეობის რიცხვში არ იგულისხმებოდნენ ქართველები. არადა, როდესაც კოლონიზაციის პროცესი წარიმართა და აფხაზეთში რუსეთის სხვადასხვა გუბერნიებიდან ჩამოსასახლეს ოჯახები, მათი ადგილებზე დამაგრება გაჭირდა. ამის მიზეზი გახდა ჰავასთან, განსხვავებულ და უცხო სამეურნეო პირობებთან, ადგილობრივ ეთნოკულტურულ ტრადიციებთან ჩამოსახლებულთა შეუფერებლობა. გოგებაშვილის აზრით, აფხაზეთში ჩასახლების უპირველესი უფლება ქართველებს ჰქონდათ, რადგან ისინი უძველესი დროიდან ცხოვრობდნენ ამ ტერიტორიაზე. მათ ეს უფლება არ მისცეს, რის უსაფუძვლობასაც გოგებაშვილი ისტორიულ ჭრილში ასაბუთებდა. ამის გამო ის აფხაზი სეპარატისტი ისტორიკოსებისგან დღემდე შერისხულია, აფხაზურ სახელმძღვანელოებში შეტანილია მასზე კრიტიკული მასალები.

თავი მეექვსე

იაკობ გოგებაშვილი საქართველოს ისტორიისა და კულტურის საკითხების შესახებ

რას მისცემს ქართველს საკუთარი ისტორიის კარგად ცოდნა და რას დააკლებს მისი არცოდნა? ეს საკითხი ღრმად წამოიჭრა XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან და საქართველოს ისტორიამ გარკვეული პრიორიტეტული ადგილი დაიკავა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მესვეურთა აზროვნებაში. ქართველმა სამოციანელებმა ისტორიის ცოდნას, ისტორიულ ფესვებზე მომავლის დამყნობას გამორჩეული, შეიძლება ითქვას სიმბოლური მნიშვნელობა მიანიჭეს. „აწმყო მშობელი მომავალისა“ (ილია) მხოლოდ მაშინ შეიძლება გახდეს, როდესაც ისტორიად ქცეულ წარსულის ფურცლებს კარგად გაითავისებენ ახალგაზრდა თაობები, ეთნოისტორიულ ტრადიციებს გააგრძელებენ და განავითარებენ. ქართულმა ეროვნული მიმართულების პრესამ დიდი ადგილი დაუთმო ისტორიულ თემატიკას, წარსულის მოვლენების განსჯა-განალიზებას, ჯანსაღ პატრიოტიზმს, რომელსაც ისტორია ბადებს.

სხვა თანამოაზრეებთან ერთად, გოგებაშვილს საჭიროდ მიაჩნდა ისტორიის ღრმად ცოდნა, ისტორიულ რეალიებში კარგად გარკვევის

უნარის შეძენა. წარსულის გააზრების გარეშე, მისი რწმენით, ადამიანი ვერც აწმყოში გაერკვევა და ვერც მომავლის პერსპექტივებს დაინახავს. როგორც ილია ჭავჭავაძის ერთგულმა და ღირსეულმა თანამებრძოლმა, მან მიუტევებელ ცოდვად ჩათვალა ისტორიის დავიწყება, წარსულის ფესვებიდან მოწყვეტა. გოგებაშვილს მრავლად შეჰქონდა "დედა-ენასა" და "ბუნების კარში" ისტორიული მოთხრობები და ცალკეული ეპიზოდები ქართველი ხალხის განმათავისუფლებელი ბრძოლებიდან, რაც ქართველ ახალგაზრდობას ეროვნულ სულისკვეთებას უძლიერებდა. გოგებაშვილს საქართველოში მიმდინარე ისტორიული პროცესების შეფასებისას პარალელები არა მარტო საქართველოს წარსულიდან მოჰქონდა, არამედ მსოფლიო ისტორიიდანაც.

გოგებაშვილი ეხმარებოდა კულტურისა და ხელოვნების მუშაკებს, აყენებდა ქართული მწერლობის დახმარების ინიციატივას, ხელს უწყობდა საამისოდ სპეციალური ფონდის შექმნას, უდიდეს შეფასებას აძლევდა ქართულ მუსიკალურ ფოლკლორს, იყო ქართული ხალხური მუსიკის შეკრებისა და ნოტებზე გადატანის ინიციატორი და სხვ. გოგებაშვილი მხარს უჭერდა და იბრძოდა საქართველოში სახალხო უნივერსიტეტის გახსნისათვის. ამგვარი უნივერსიტეტი განსაკუთრებით ჭირდებოდა ქვეყანას, სადაც არ იყო სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრები, ძნელად აღწევდა მეცნიერებისა და ლიტერატურის მიღწევები.

ძირითადი დასკვნები

1. იაკობ გოგებაშვილი, როგორც ჭეშმარიტი სამოციანელი, მთელ თავის კეთილშობილ საქმიანობაში მკვიდრად ეყრდნობოდა იმდროინდელი საქართველოს საზოგადოებრივ-ისტორიულ სინამ-დვილეს, თავისი მსოფლმხედველობით ქართველი ერის ინტერესებს გამოხატავდა. ის იყო ფართო დიაპაზონის, ერთ-ერთი პროგრესულად მოაზროვნე არა მარტო თანადროულ საქართველოში, არამედ მაშინდელ მსოფლიოშიც, რასაც მისი ნააზრევის გაცნობა ცხადყოფს.

2. იაკობ გოგებაშვილის ღვაწლი განუზომელია, მის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ შეხედულებებს აქვს უდიდესი მნიშვნელობა, რადგან მასში არის ზუსტი პასუხები არა მარტო წარსულის, არამედ დღევანდელ პრობლემებზე. ეს შეხედულებები ეხმაურება თანამედროვეობას და არის ძალიან აქტუალური და ეროვნული.

3. ილია ჭავჭავაძის ეროვნულ პროგრამას, რომელიც ცნობილ ტრიადას: „მამული, ენა, სარწმუნოება“ - მოიცავდა, - იაკობ გოგებაშვილმა დაამატა მეოთხე - ეროვნული სკოლა. იაკობ გოგებაშვილისათვის ეს ოთხი იდეა, რასაც „ეროვნების ბურჯად“ მიიჩნევდა, უნდა გამხდარიყო ის სიმბოლური ოთხი საყრდენი, რომელზეც მომავალში ქართული სახელმწიფოებრიობა და ეროვნული იდენტობა დაშენდებოდა.

მან ერის გადარჩენის მთავარ პოსტულატად არა მარტო წამოაყენა ეროვნული სკოლა, არამედ ყველაფერი გააკეთა ამ იდეის რეალიზაციისათვის – ეროვნული სკოლის შესაქმნელად; იაკობ გოგებაშვილისა და მისი თანამოაზრეების ცხოვრებაზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ საქართველოს ყველა ეპოქაში ჭირდება მსგავსი ნიჭისა და თავდადების ადამიანები, რათა თავიდან აირიდოს ის საფრთხეები, რაც მას, შესაძლოა, საკუთარმა, თუ სხვა ქვეყნების არასწორმა პოლიტიკამ შეუქმნას.

4. იაკობ გოგებაშვილის პირველი ღვთაებრივი საუნჯე მამული იყო. მისი აზრით, იმისათვის, რომ პიროვნებამ კარგად გაიაზროს თავისი ეროვნული მისია, უნდა ჰქონდეს მოვალეობის გრძნობა მამულის წინაშე, შეიმუშაოს მოქმედების გეგმა და პროგრამა, რაც მოემსახურება სამშობლოს გაძლიერებას, მისი ნათელი მომავლისათვის საფუძვლის ჩაყრას. იაკობის სურვილი იყო ამგვარი პროგრამა ერთეულებს კი არ ჰქონოდათ, არამედ მთელს ერს. გოგებაშვილის რწმენით, სამშობლოს სიყვარულს განაპირობებს არა ბრმა ინსტიქტი, არამედ ქვეყნის გადარჩენასა და განვითარებაზე დღენიადაგ ზრუნვა, განათლების მიღება, პროფესიონალიზმი. რაც უფრო მეტ ცოდნას ეუფლება ადამიანი, მის თვალწინ უფრო ფართო ასპარეზი იშლება, სამშობლოს სიყვარულს უფრო ცნობიერი ხასიათი ეძლევა. ცრუპატრიოტები ასეთ გრძნობას მოკლებულნი არიან.

5. გოგებაშვილის შეხედულებით, ერმა უნდა დაიცვას ეროვნული პრინციპები, საკუთარი თავისებურებანი. ერის გაძლიერება და განვითარება შეუძლებელია ეროვნული კონცეფციის გარეშე. ეროვნული კონცეფციის საფუძველია – ქართველთა ერთობა და განვითარების ევროპული გზა, ეს ორი მიმართულება, გოგებაშვილის აზრით, – საქართველოს აღორძინებისა და ტერიტორიული მთლიანობის გარანტიაა. პარტიკულარიზმს, სეპარატიზმს იგი დამღუპველად მიიჩნევდა, ერთობას კი ქვეყნის ძლიერების უებარ წამლად.

სამწუხაროდ, ქართველთა ერთობისა და ევროპული გზის პრობლემა დღესაც დგას და ამ მხრივ ბევრი სამუშაო ჩასატარებელი;

6. გოგებაშვილი თვლიდა, რომ კუთხური განსხვავება, მრავალფეროვნება საქართველოსი, მისი სიმდიერის ნიშანია და არა სისუსტის. მაშინ, როდესაც რუსული ხელისუფლება, შოვინისტი მოხელეები საქართველოს დაშლას ცდილობდნენ და საამისოდ ჩვენი ქვეყნის კუთხურ თავისებურებებს, დიალექტებსა და განსხვავებულ ტრადიციებს იყენებდნენ, საქართველოს მცხოვრებლებს მოიხსენიებდნენ ქართველებად, მეგრელებად, რაჭველებად, თუშებად, ფშავლებად, იმერლებად და ა. შ., გოგებაშვილი სხვაგვარად ფიქრობდა. მას მიაჩნდა, რომ ქართველი ერის სიმდიდრე სწორედ ეს მრავალსახოვნება და მრავალფეროვნება იყო. მართალია, დღეს საქართველო დამოუკიდელი სახელმწიფოა, მაგრამ რუსული იდეოლოგია კვლავ ცდილობს მის დაყოფას, ქართველ ხალხს ერთიან ხალხად არ მოიხსენიებს;

7. გოგებაშვილი იბრძოდა, რათა ქართველ ხალხს შეეძინა მთავარი ევროპული ფასეულობები: რაციონალიზმი, განათლება, შრომის კულტურა. პატრიოტიზმის გამოხატულება შრომაა, -ასე სწამდა დიდ პედაგოგსა და მოაზროვნეს. შრომა ბედნიერების საფუძველია. პატრიოტიზმის, სამშობლოს სიყვარულის აღზრდას მომავალ თაობებში ის შრომით აღზრდას უკავშირებდა. გოგებაშვილის რწმენით, ადამიანი შეიცნობა მხოლოდ ქმედებაში, რაც უფრო მხურვალეა მისი სიყვარული შრომისადმი, მით უფრო მდიდარია და მშვენიერი მისი ქვეყანა. დიდი ილიას მსგავსად, გოგებაშვილიც შრომას სამშობლოს გადარჩენისა და ამაღლების უცილობელ პირობად თვლიდა. ის სამი ფასეულობა, რომელსაც ილია, გოგებაშვილი და ნიკოლაძე თვლიდნენ ქართველი ერისთვის აუცილებლად(რაციონალიზმი, განათლების მაღალი დონე, შრომის კულტურა) ჯერაც არ არის ჯეროვნად გათავისებული, რაც ევროპისკენ მიმსწრაფ საზოგადოებას უფრო გამოკვეთილად უნდა ჰქონდეს.

8. პატრიოტიზმი პატარა ერებში უფრო ვლინდება, ვიდრე დიდ ერებში, - ესაა გოგებაშვილის რწმენა და მისი ნაწერების ფუნდამენტი. მამულიშვილობის გოგებაშვილისეული კონცეფცია რამდენიმე მიმართულებას მოიცავს : 1. სხვა ხალხებისადმი სიყვარულისა და პატივისცემის გრძნობა, სხვათა დამონებასა და დაჩაგვრაზე უარის თქმა; 2.მომავლისაკენ დაუოკებელი სწრაფვა, ახლისაკენ, პროგრესულისაკენ მიდრეკილება, ევროპაზე ორიენტაცია; 3. მამულიშვილური საქმიან-

ნობისადმი მთელი საზოგადოების მხურვალე მხარდაჭერა, მჭიდრო კავშირი ხალხთან. პატრიოტიზმი დღევანდელ ქართველებსაც არ აკლია, მაგრამ გააზრებული ეროვნული კონცეფცია არ გაგვაჩნია.

9. იაკობ გოგებაშვილისათვის ქართული ენა - უპირველესი ბურჯი იყო ეროვნებისა. იგი, დიდ ილია ჭავჭავაძესთან ერთად, აქტიურად იბრძოდა ქართული ენის შელახული უფლებების დასაცავად, იმ რეალური ვითარების წინააღმდეგ, როდესაც ქართული ენა არათუ სკოლებში, ზოგიერთ ქართულ ოჯახებშიც აღარ იხმარებოდა. გოგებაშვილის აზრით, დედაენის უარყოფას ახალგაზრდა თაობის სწავლა-აღზრდაში მოსდევს ადამიანთა ყოველმხრივ დაქვეითება, საზოგადოების დაკნინება. დღეს, როდესაც უცხო ენების ცოდნას ზედმეტად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ქართული ენის შესწავლის დონე კი დაბალია, გოგებაშვილის შეხედულებების გახსენება და გათვალისწინება აუცილებელია ჩვენი შეცდომების გამოსწორებისა და მშობლიური ენის ბედზე ზრუნვისათვის;

10. გოგებაშვილს სწამდა, რომ ვინც მშობლიურ ენას კარგავს, გონებრივად და ზნეობრივად ეცემა, ორი, ან სამი ენის ერთდროულად სწავლება კი - „ორმაგი ან სამმაგი უკუღმართობაა“. საუბრობდა იმ განსაკუთრებულ ადგილზე, რომელიც ევროპულ ენებს შორის ქართულ ენას უკავია, ამტკიცებდა, რომ შემოქმედებითი ძალა მონაწილეობს დედაენის შეთვისებაში, უცხო ენის სწავლის დროს კი უქმად არის. მისი აზრით, რუსული ენის შესწავლა, როგორც სახელმწიფო ენისა, აუცილებელია, ევროპული კულტურისა და მეცნიერების დასაუფლებლად ევროპული ენების სწავლაცაა საჭირო, მაგრამ ეს უნდა მოხდეს მხოლოდ ქართული ენის სრულყოფილად დაუფლების შემდეგ; ეს თვალსაზრისი, რასაც გოგებაშვილთან ერთად აყენებდა ილია ჭავჭავაძე და სხვა მათი თანამოაზრენი, დღეს უგულებელყოფილია: ქართველ ბავშვებს საბავშვო ბაღის ასაკიდან აწყებიანებენ უცხო ენის სწავლას, აწვდიან ფილმებსა და გასართობ პროგრამებს უცხო ენაზე, რაც ეროვნულ კულტურასთან მისი ზიარების საშუალებას ამცირებს;

11. გოგებაშვილი ითვალისწინებდა მსოფლიოს კულტურულ გამოცდილებას, ირჩევდა პროგრესულ მიმართულებას და ცდილობდა მისი გაანალიზებით შეექმნა ქართული საგანმანათლებლო სისტემა. რუსულად გამოცემულ წიგნში - «Как улучшить Кавказскую народную школу»- ის დაწვრილებით განიხილავდა ევროპულ მაგალითებს და

ასკვნიდა, რომ დედაენის მნიშვნელობა განუსაზღვრელი იყო ყველა ქვეყნის განათლებისა და, ზოგადად, ეროვნულობის აღორძინებისათვის.

12.რა არის, საჭირო დედაენის დასაცავად და ასაყვავებლად? - სვამდა კითხვას დიდი პედაგოგი და პასუხობდა კიდეც. გოგებაშვილმა ჩამოაყალიბა სპეციალური პროგრამა, საკუთარი კონცეფცია მშობლიური ენის დასაცავად და მის შემდგომ გასამრავალფეროვნებლად. ეს პროგრამა, მისი ნაწერების მიხედვით, ჩვენს სადისერტაციო ნაშრომში ჩამოყალიბებულია და გაანალიზებული;

13.იაკობ გოგებაშვილისთვის ეროვნების ერთ-ერთი მძლავრი ბურჯი იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, ქრისტიანული სარწმუნოება. ის სარწმუნოების შესუსტებას საქართველოში რუსული ენის დამკვიდრებას მიაწერდა, განსაკუთრებით, საღვთო სჯულის რუსულ ენაზე სწავლებას. ამ მხრივ ქართველობა შეადგენდა გამონაკლისს: გოგებაშვილი აკრიტიკებდა სინოდის საეკლესიო პოლიტიკას საქართველოში და აღნიშნავდა, რომ ამან შეამცირა სარწმუნოებრივი გრძნობები საქართველოს მოსახლეობაში, შეირყა ხალხის სულიერი კავშირი დედაეკლესიასთან, რასაც ერის სულიერი და ზნეობრივი დამლა მოჰყვა. გოგებაშვილი აკრიტიკებდა ქართველ სამღვდელოებასაც, მათ დაბალ განათლებას, მაგრამ პატივს მიაგებდა ღირსეულ წმინდა მამებს, განსაკუთრებული მოწიწება კი მას თანამედროვეთა შორის სახელგანთქმული იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელისადმი ჰქონდა. გოგებაშვილის შეხედულებები ცხადყოფს, რომ საეკლესიო პირთა კრიტიკა შეიძლება ჯანსაღ პროცესად განვიხილოთ, თუ ის ობიექტურია და ეკლესიისა თუ ქვეყნის გაჯანსაღება-წინსვლას ემსახურება;

14.იაკობ გოგებაშვილისთვის ეროვნული სკოლა იყო ეროვნების ერთ-ერთი ბურჯი, ეს იყო ხალხის სიღარიბის მოსპობის, ერის თავისთავადობის შენარჩუნების, მისი ეკონომიკური წინსვლის, დამოუკიდებლობის აღდგენისა და ინტელექტუალური გამოფხიზლების მძლავრი იარაღი, რომელიც ხალხის შვილებს შეაიარაღებდა წერა-კითხვის ცოდნით და ელემენტარული განათლებით, სრული პირველდაწყებითი განათლებით, მაღალი ზნეობით, საუკეთესო სულიერი თვისებებით. მისთვის ეროვნული სკოლა იყო ნამდვილი მამულიშვილების, ზნეობრივად სრულყოფილი ადამიანების აღმზრდელი, რომელსაც ამ თვისებებს ჩაუნერგავდა მშობლიური ენის

სიღრმისეული ცოდნა, ხალხურ შემოქმედებასთან სიახლოვე, მშობლიური ლიტერატურისა და ისტორიის შესწავლა. ეროვნულ სკოლას, თავისი პროგრამებით, უნდა აღეზარდა და განეცოტებინა ერში ეთნოისტორიული და ეთნოკულტურული ტრადიციები, ჰუმანიზმი და კაცთმოყვარეობა. მაშინ, როდესაც ხელისუფლება საქართველოში მხოლოდ რუსულ სკოლებს აარსებდა, ეროვნული სკოლების შექმნის იდეას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა.

15. გოგებაშვილის აზრით, ეროვნული, სახალხო სკოლის მთავარი მიზანი იყო „ახალი ტიპის ქართველების“ აღზრდა, ახალი საქართველოს ჩამოყალიბება. „ახალი ტიპის ქართველის“ ძირითადი თვისებები, გოგებაშვილის აზრით, უნდა ყოფილიყო: 1. პატრიოტიზმი, მამულის უანგარო სიყვარული; 2. მაღალი ზნეობა; ჰუმანიზმი და საერთო კაცთმოყვარეობა, რაც ეროვნული ტრადიციებით მოსდგამთ ქართველებს; 3. ოპტიმიზმი; 4. ნამდვილი ცოდნით შეიარაღება და მაღალი პროფესიონალიზმი, რაც „რეალური მიდრეკილებების“ განვითარების შესაბამისად მოხდებოდა; 5. ცხოვრებაში ცოდნის გამოყენების უნარი; 6. პრაგმატული აზროვნება; 7. საზოგადოებრივი აქტიურობა; 8. ქველმოქმედების უნარი; ეროვნული სკოლის საკითხი თამანდროვე საქართველოში აუცილებლად ითხოვს უკეთესად გააზრებას, გოგებაშვილის თვალსაზრისების შესწავლასა და გაზიარებას, დღევანდლობასთან სკოლის დაახლოებას.

16. იაკობ გოგებაშვილის სოციალურ-პოლიტიკური კონცეფცია თავიდანვე განუხრელად ემსახურებოდა ქართველი ხალხის ეროვნული და სოციალური განთავისუფლების ამოცანას. დიდი პედაგოგი და განმანათლებელი ჩაგრულ ადამიანთა ინტერესების დამცველი იყო. მის ნააზრევში წინ არის წამოწეული ეროვნული სოციალიზმის იდეა, როგორც საქართველოსთვის აუცილებელი და გამორჩეული იდეოლოგია XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე. გოგებაშვილისეული სოციალიზმის აღქმა სრულიად განსხვავდებოდა მარქსისტულისაგან. ის მთელი არსებით იცავდა ეროვნულ ინტერესებს და ებრძოდა ყალბ ინტერნაციონალიზმს, რასაც მარქსისტები ქადაგებდნენ. სოციალისტური იდეოლოგია გოგებაშვილს მიაჩნდა რადიკალური დემოკრატიული გარდაქმნების, ძველი რეჟიმის უფრო მოწინავე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური წყობილებით შეცვლის თეორიად, შეგნებული საზოგადოებისა და „მდაბიო ხალხის უმრავლესობის“ გამაერთიანებელ დროშად, ეკონომიკის, კულტურისა და ზნეობრივი განვითარების

სტიმულად. სოციალიზმი დღეს ჩვენში უარყოფით კონტექსტში განიხილება იმ უარყოფითი შედეგების გამო, რომელიც ბოლშევიკურ-კომუნისტურმა რეჟიმმა დატოვა, ქართველ მამულიშვილთა სოციალიზმი იყო ევროპული, ერის ეკონომიკურ წინსვლაზე ორიენტირებული და მისი გააზრება მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში არ უნდა ხდებოდეს, მითუმეტეს, მას მხარდამჭერნი დღევანდელ ევროპის სახელმწიფოებშიც ჰყავს.

17. გოგებაშვილს აღელვებდა წოდებათა შორის ბრძოლა-დაპირისპირების საკითხი. „ჩვენ ისე მცირე ვართ რიცხვით, რომ საზარელ კაცის მკვლელსაც კი უნდა ვაპატიოთ და მივანიჭოთ სიცოცხლე“, - იხსენებდა გოგებაშვილი უნგრელი პატრიოტის - სეჩენის სიტყვებს, ცდილობდა ქართველი ხალხის კონსოლიდაციისთვის ხელის შეწყობას, სურდა ერთი დროშის ქვეშ გაერთიანებინა ყველა წოდება, ყველა კლასი და სერთო ძალით ებრძოლათ სამშობლოსათვის. იაკობ გოგებაშვილი აკრიტიკებდა იმ ქართველ მოღვაწეებს, რომლებიც წოდებათა დაახლოვების პროცესს ხელს უშლიდნენ და ებრძოდნენ. ილია ჭავჭავაძის მსგავსად, იაკობ გოგებაშვილიც მხარს უჭერდა ყველა წოდების ერთი დროშის ქვეშ გაერთიანებას;

18. XX საუკუნის დასაწყისში, ქვეყანაში რევოლუციური სიტუაციის გამწვავების ჟამს, ბევრი პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანი დადგა რევოლუციის მხარეს. მათ სურდათ ხალხს ბრძოლით მიეღო შედეგი: თავისუფლება და მშვიდი მომავლის გარანტია. გოგებაშვილი, როგორც ჰუმანისტი ადამიანი, დადგა ევოლუციის, საზოგადოებრივი ცხოვრების მშვიდობიანი გარდაქმნებისა და რეფორმების გზით ქვეყნის განვითარების მხარეზე. გარდაქმნები, რეფორმების გზით ქვეყნის წინსვლა პროგრესული არჩევანი უნდა იყოს დღევანდელი საქართველოსთვისაც;

19. გოგებაშვილი იყო გამორჩეული ქველმოქმედი, სოციალურად შეჭირვებულ ადამიანთა შემწე, საზოგადოებრივ დაწესებულებათა დამფინანსებელი. უცოლშვილო, საკუთარი ოჯახის არმქონე, მხოლოდ საზოგადოებრივ საქმეებს გადაგებული, საქართველოს ინტერესების სადარაჯოზე მდგომი დიდი ქართველი განმანათლებელი და მამულიშვილი ქველმოქმედებას თავისი ეროვნული მიზნების განხორციელების ერთ-ერთ ძლიერ იარაღად იყენებდა. ის ქველმოქმედების მოთხოვნილებას აღზრდის ნაწილად მიიჩნევდა. ჩვენი საზოგადოებაც უნდა ცდილობდეს ამ ქრისტიანული გრძნობის

გაღრმავებას ყველა ქართველში, რაც ხელს შეუწყობს ბევრი კეთილი საქმის განხორციელებას;

20. იაკობ გოგებაშვილი „საქართველოს შეერთებას“ რუსეთთან დადებითად აფასებდა. მიუხედავად ამისა, მწვავედ აკრიტიკებდა რუსეთის ხელისუფლების იმპერიულ-შოვინისტურ დამოკიდებულებას ქართველი ერისა და მისი კულტურის მიმართ, ხმალამოღებული იბრძოდა საკუთარი ხალხის ინტერესების დასაცავად.

21. ის ეხებოდა ცარიზმის უმკაცრეს რუსიფიკატორულ პოლიტიკას, მიუთითებდა ქართველთა გაუგონარი შევიწროვების, დევნისა და რეპრესიების ფაქტებზე, საქართველოს ტერიტორიაზე რუსული მოსახლეობის ჩამოსახლებაზე, 1905 წელს ალიხანოვ-ავარსკის სადამსჯელო ოპერაციებზე, საკუთარ ქვეყანაში ქართველთა დისკრიმინაციაზე;

22. გოგებაშვილი რუსეთის მკაცრ იმპერიულ პოლიტიკას ხშირად იმ მოხელეებს აბრალებდა, რომლებიც კავკასიაში იგზავნებოდნენ და რომელთაც არ სურდათ ადგილობრივი მოსახლეობის ტრადიციებისა თუ ინტერესების გაგება. მან, ალბათ, კარგად იცოდა, რომ ისინი სახელმწიფოს დაკვეთას ასრულებდნენ, მაგრამ მაინც მთელი პასუხისმგებლობა მათზე გადაჰქონდა. გოგებაშვილი ზოგ რუს მოხელეს, ქართველებისადმი კეთილგანწყობის გამო, აქებდა. ასეთად თვლიდა დიდ მთავარს, მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვს, კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარსამმართველოს უფროსს, გენერალ სტაროსელსკის, განათლების სისტემის თანამშრომლებს: ნევეროვს, დურნოვოსა და ლამანსკის. დიდი ქართველი პედაგოგი აკრიტიკებდა კავკასიის განათლების საქმეთა მზრუნველს - კირილ პეტრეს ძე იანოვსკის, სასულიერო-სამრევლო სასწავლებელთა ზედამხედველს - ვოსტოროვს, ორმაგი სტანდარტის მქონედ ახასიათებდა გაზეთ „კავკაზის“ რედაქტორს, მწერალსა და ქართველებში დიდი ავტორიტეტის მქონე მოხელეს - ვასილ ველიჩკოს. მას დიდი პედაგოგი „მტერ-მოყვარეს“ უწოდებდა და მის არასანდოობას უსვამდა ხაზს; ეს ბრძოლა ცხადყოფს, რომ ერის ერთგულმა ადამიანებმა ყოველ დროს უნდა დაიცვან საკუთარი ხალხის ინტერესები, ობიექტურად შეაფასონ მოვლენები, მლიქვნელობასა და სრულ მორჩილებაზე არ უნდა ააგონ თავიანთი დამოკიდებულება სხვა ერებთან.

23. იაკობს დაუნიდობლად სდევნიდნენ საქართველოში რუსული საგანმანათლებლო პოლიტიკის გამტარებლები, რომელთაც დიდი

პედაგოგი არაფერს უთმობდა, გაბედულად ეპაექრებოდა და არა მარტო სიტყვით, საქმითაც ამარცხებდა. მის სახელმძღვანელოებს, რომლებშიც მან ღრმა ეროვნული კონცეფცია ჩადო, იმპერიის ბიუროკრატიაში აქტიური ბრძოლა გამოუცხადა, მას ებრძოდა სოციალისტური მიმართულების ქართული პრესაც, ებრძოდნენ ისინი, ვისთვისაც მიუღებელი იყო ილია ჭავჭავაძის ამ უახლოესი თანამებრძოლის ეროვნული იდეალები. საცენზურო კომიტეტის ფონდში, ქართულ და რუსულ პრესაში მის წინააღმდეგ მიზანმიმართული ბრძოლის ამსახველი მრავალი მასალა ინახება;

24. იაკობ გოგებაშვილი მთლიანად უჭერდა მხარს საქართველოს ავტონომიურ მოწყობას და დემოკრატიულ მმართველობას. ეს უაღრესად გაბედული მოთხოვნა იყო იმ დროს და საქართველოს სრული დამოუკიდებლობის მოთხოვნის ტოლფასიც. გოგებაშვილის აზრით, ამგვარი ავტონომია მოითხოვდა საქართველომ გეორგიევსკის ტრაქტატითაც, რაც რუსეთმა არ შეასრულა. „დროა, ეს პირობა სავსებით იქნას შესრულებული და მოისპოს საბუთი ქართველთა დრტვინვისა, მოისპოს მთელი საზოგადოების უსამართლობა, სასახელოდ რუსეთისა“, - წერდა იგი. საქართველოს ავტონომიურ მოწყობას სოციალური საკითხების მოგვარების მთავარ გარანტად, მისთვის პროგრესის მომტანადაც მიიჩნევდა;

25. გოგებაშვილი ყოველთვის გმობდა სხვა ერებისადმი სიძულვილის გამოვლენის ცალკეულ ფაქტებს. იგი საქართველოში მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დამცველი იყო, მკაცრად აკრიტიკებდა ყველას, ვინც ამ უფლებებს შეეხებოდა, ცილისწამებად მიიჩნევდა ქართველთა მისამართით გამოთქმულ ბრალდებებს სხვა ერების შევიწროების შესახებ და მიუთითებდა, რომ საქართველოში, პირიქით, ზედმეტად დაკანონდა და მყარ ტრადიციად იქცა სხვა ერების შემწყანარებლობა, რის გამოც, ტერიტორიის დიდი ნაწილი სხვების ხელში აღმოჩნდა. მისი აზრით, ზოგჯერ საკუთარ სამშობლოში ქართველები უფრო იჩაგრებოდნენ, ვიდრე სხვა ეროვნული უმცირესობები. გოგებაშვილის შეხედულებები არაქართველებთან დამოკიდებულების შესახებ, მათი ქართულად განათლების აუცილებლობა (მშობლიური ენის შესწავლასთან ერთად) , ზედმეტი „ხათრიჯამობის“ უკუგდება, რაც ქართველებს ახასიათებთ და სხვ., ალბათ, დღესაც გამოადგება ქვეყანას.

26. გამორჩეული იყო იაკობ გოგებაშვილის ლიბერალურ-დემოკრატიული შეხედულებები. ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ირლანდიის მდგომარეობაზე დაწერილ წერილებში მან გამოავლინა სიმპათია ჩაგრულთა მიმართ, დაიცვა შავკანიანთა, დაპყრობილ ხალხთა და სოციალურად შეჭირვებულთა უფლებები. წერილებში კარგად ჩანს გოგებაშვილის დემოკრატიულ-ლიბერალური აზროვნება, მისი ჰუმანური იდეები, პროგრესული მოვლენებისადმი მხარდაჭერისა და მოვლენების სწორად შეფასების უნარი.

27. იაკობ გოგებაშვილი თავდადებით იბრძოდა საქართველოს მთლიანობისა და ქართული „ტერიტორიის გარუსების“ წინააღმდეგ. მან პრინციპული მიდგომა გამოიჩინა რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და სხვა ქართული რეგიონების კოლონიზაციისადმი, საიდანაც რუსეთი ქართველების საბოლოოდ განდევნასა და ამ მიწების რუსული მოსახლეობით დასახლებას გეგმავდა. „ეს პოლიტიკა არათუ ქართველებს არუსებს, არამედ სწადია გარუსება ტერიტორიისა, მიწა-წყლისა...“ -წერდა იგი. მწერალი აქტიურად ერეოდა ყველა იმ საკითხში, რომელიც ეროვნულ საფრთხეს ქმნიდა, ყველაფერ იმას ებრძოდა, რაც ქართველი ხალხის ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდა, და რაც მთავარია, იმარჯვებდა კიდეც. „საქართველოს ტერიტორიის გარუსებისათვის“, რაზეც გოგებაშვილი წერდა, ჯეროვანი ყურადღება რომ დაგვეთმო, შესაძლოა დღეს სხვა შედეგები გვქონოდა.

სადისერტაციო ნაშრომის შინაარსი ასახულია შემდეგ გამოცემებში:

1. იაკობ გოგებაშვილი XIX საუკუნის 60-იანი წლების მსოფლიო ისტორიული მოვლენების შესახებ, ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, 1(12), 2013 წელი, გვ.206-215;
2. იაკობ გოგებაშვილი და ირლანდიის საკითხი, ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, 1(12), 2013 წელი, გვ.216-225;
3. იაკობ გოგებაშვილი და აფხაზეთის საკითხი, ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, 2(13), 2013 წელი, გვ.43-51;
4. გოგებაშვილი და რუსი მოხელეები, „ინტელექტი“ (პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი), თბ., 2014, N 1, გვ. 151-154.
5. Либерально – демократические взгляды Я.Гогешавили, „Ученые записки“, 2014 №1 стр. 187-192.

ТЕЛАВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Я. ГОГЕБАШВИЛИ

На правах рукописи

Эка Джавахишвили

Общественно-политические взгляды
Якова Гогебашвили

Автореферат

На соискание академической степени
доктора истории (1004)

Специальность: история

Телави
2014

Работа выполнена в Телавском Государственном Университете им. Якова Гогешашвили в департаменте истории факультета гуманитарных наук.

Научный руководитель : доктор исторических наук, профессор
Додо Чумбуридзе

Лица, оценивающие диссертацию: **Теимураз Вахтангишвили**
доктор исторических наук, профессор,

Лела Саралидзе
доктор исторических наук, профессор

Защита диссертации состоится «.....»2014 гчасов мин
.....На заседании диссертационного
совета Телавского Государственного Университета имени Якова
Гогешашвили на заседании диссертационного совета факультета
гуманитарных наук

Адрес: 2200Ю Телави, ул. Грузинского университета№1
Тел: (+995) 350 27 24 01

Ознакомиться с диссертацией возможно в библиотеке Телавского
Государственного Университета и веб-странице:hhth://tesau/edu.ge

Автореферат размещен на веб-странице
«.....».....2014 года

Ученый секретарь
диссертационного совета
доктор филологии
Ассоциированный профессор **Нино Кочлошвили**

Общая характеристика диссертационной работы

Актуальность проблемы. Проблема актуальна, поскольку по отношению с современными процессами национальная и политическая концепции Гогешашвили монографически не изучены. Обобщение общественных и политических и взглядов, как большого теоретика, на фоне Грузии, и на мировой арене не рассмотрены. В работе рассмотрены наболелшие на сегодняшний день вопросы. Взгляды большого теоретика связаны с современностью и являются актуальными и национальными. Классики как всегда предстают перед нацией и обществом в новом контексте, их перечитывание всегда дает возможность нового анализа и выводов. Этим и определяется актуальность исследуемой темы.

Основная цель работы. Работа ставит перед собой цель с помощью первоисточников, на основе проработки архивных материалов и научной литературы изучить общественно-политические взгляды Гогешашвили, провести анализ национально-освободительного движения второй половины XIX и начала XX века грузинского народа, на фоне мировых явлений того времени, выявить и устранить пробел при изучении данных явлений, оценить на данном историческом этапе роль борящегося народа в процессе восстановления грузинской государственности и его исторического развития, связать эти явления с общественно-политической ситуацией современной Грузии и призвести концептуально новый анализ и оценку.

Хронологическая рамка. Работа касается периода высказанных в 1860-1912 годах общественно-политических взглядов Гогешашвили, его оценка международных политических процессов. При обобщении явлений данную хронологическую рамку можно расширить и связать с современными явлениями.

Научная новизна. Новшество исследуемой темы состоит в том, что в научный оборот впервые входят новые источники, архивные документы, материалы прессы, эпистолярные наследия участвующих в процессе личностей, при этом впервые проблема изучается монографически, способом современной методологии. Представлены соответствующие заключения.

Методология исследования. В работе использована прагматическая методология установки взаимообусловленности и взаимосвязи явлений

при конкретном историческом периоде, а также универсальные методы исторического сравнения, синтеза и научного анализа.

Теоретическое значение труда. Работа имеет большое теоретическое значение поскольку касается личности, выбранной эпохой, деятеля большого масштаба, лидера грузинского национально-освободительного движения, неустанного борца против колониальной политики царизма – Якова Гогешашвили. Его отношение к историческим, социально-экономическим, культурным явлениям, которые происходили в конце XIX, и в первых десяти-летиях XX, либеральные и демократические взгляды, имевшие в свою очередь огромное значение. Исходя из вышесказанного ставит его личность в ряды передовых мировых мыслителей.

Практическая ценность диссертации. Диссертационный труд будет иметь практическую ценность. Подтвержденные и проанализированные материалы будут полезны специалистам, заинтересованным новой и новейшей историей Грузии, работа даст возможность оценить объективными критериями взгляды эпохального мыслителя западного типа, увидеть шовинистический характер колониальной политики царизма.

Диссертация найдет применение в исследованиях, посвященных проблемам политической истории Грузии XIX –XX веков, в научных трудах, отображающих общественно-культурные процессы, в учебниках по истории Грузии, в семинарных и лекционных работах.

Структура работы. Диссертационная работа содержит 183 страни-цы компьютерного печатания .Состоит из введения, 6-ти глав, 13-ти параграфов и основных выводов . К работе прилагаются заверенные источники и список литературы.

Апробация работы. Основная часть диссертации содержащая новизну, основные результаты, и выводы исследования, опубликованные в виде 5-ти научных статей, в том числе в виде рецензий на иностран-ном языке и в реферированных изданиях. Основная часть работы была представлена на заседании департамента истории Телавского Государственного Университета имени Якова Гогешашвили.

Основное содержание диссертационной работы. Во вступлении диссертации мотивирована актуальность исследуемой темы, определена цель и хронологическая рамка, сделан обзор историо-

графического материала и источников, дано состояние изучаемой проблемы. Изучена научная литература и источники. Из использованных источников нужно отметить несколько фондов рукописей Национального центра Грузии, фонды центрального Государственного исторического архива, отчеты проверки духовно-приходских училищ (ревизии Керска) и др.

При работе была использована литература: Д. Кипиани, Важа-Пшавела, Г. Кикодзе, Н. Цхведадзе, С. Мглоблишвили, Н. Ломоури, В. Барнова, И. Мачабели, С. Месхи, А. Джоржадзе, И. Мамацашвили, Г. Гиоргадзе, а. Иовидзе, Д. Лорткипанидзе, Г. Тавзишвили, Т. Хундадзе, У. Оболадзе, С. Сигуа, В. Каджая, В. Замбахидзе, В. Рамишвили, М. Гаприндашвили, Г. Сакварелидзе, О. Кинкладзе, В. Гагуа, Т. Саришвили, Г. Сихарулидзе, Д. Гургенидзе, Ив. Чкуасели, К. Тоточава, Ал. Гобронидзе, Г. Джибладзе, Ростом Чхеидзе, Гела Саитидзе-«Историческо-публицистические очерки», сборник «Грузинские деятели образования и народные учителя» Тедо Сахокия-«Люди моего Века», Иосеб Сресели-«Несколько эпизодов из жизни Якова Гогебашвили», Симон Схиртладзе, Иване Кавтарадзе - «Яков Гогебашвили и грузинский язык»

Глава первая

Биография Якова Гогебашвили

В главе рассмотрен тяжелый жизненный путь, пройденный Яковом Гогебашвили от с. Вариани, Мтацминда.

Яков Симонович Гогебашвили родился 15-ого октября (новым стилем 27-ого Октября) 1840-ого года в селе Вариани Горийского Района. Мать-Магдана Калмахелидзе была домохозяйкой, трудолюбивой, доброй женщиной, отец был служителем в сельской церкви.

Якова отдали в Горийское духовное училище, но после, следуя совету брата он перевелся учеником в Тбилисское духовное училище. После окончания училища он продолжил учебу в Тбилисской духовной семинарии. В 1861 году с отличием окончил семинарию и, по предложению администрации был отправлен в Киевскую Духовную Академию. Позже он вспоминал, что первые два курса закончил с отличием, и был готов перейти на факультет богословия, но, простудился, заболел воспалением легких, которое после переросло

в туберкулез. Гогебашвили был вынужден возвратиться на родину. Руководство Академии по распределению определило его в училище в Кавказе, к сожалению, прийдя туда, он обнаружил, что училище закрыто. Поэтому начал работать в Тбилисском духовном училище, обучал математике и географии. Вскоре ему было предъявлено обвинение, его окрестили «материалистом», началась слежка. Ревизор по фамилии Керский, не находясь из-за болезни в училище, освободил Якова от занимаемой должности. Из-за этого Гогебашвили даже пытался покончить с собой, он сжег все документы и свои оставшиеся годы жизни посвятил общественной деятельности. Скончался в 1912-ом году.

Глава вторая

Яков Гогебашвили- один из лидеров грузинского национально-освободительного движения: отчизна, язык, вера,

Национальная школа

К национальной программе Ильи Чавчавадзе, состоящей из триады: «язык, отчизна, вера», Яков Гогебашвили добавил четвертое- национальную школу. В Грузии, которая была превращена Россией в колонию, тогда, когда нацию из-за образовательной политики на Кавказе, проводимой империалистическим правительством, ожидала ассимиляция, это было и протестом, и шансом спасения нации.

Яков Гогебашвили не только выдвинул главным постулатом спасения нации данную идею, но и сделал все возможное для ее реализации-идеи создания национальной школы.

\$1. Отчизна Якова Гогебашвили и национальная концепция.

Первичным божественным даром Яков Гогебашвили считал отчизну. Для того, чтобы личность могла иметь возможность хорошо продумать свою национальную миссию, должна знать свои обязанности перед Родиной, разработать план действия и программу, которые после послужат укреплению родины, станут залогом фундамента светлого будущего. По его мнению, нация, потерявшая Родину, не может защитить себя. Патриотизм Гогебашвили ясно отразился в обозрении газеты «Иверия» 1882 года, где великий педагог писал: «настоящим патриотом является тот, кто считает главным предметом жизни счастье родной страны, кто бесстрашно борется со всеми препятствиями, которые встречаются на

пути успеха его родины, кто считает потерянным каждый миг, не потраченный на заботу о Родине, у кого болит сердце за Отчизну, кто радуется ее победам и счастлив ее счастьем, несчастен ее горем, и кто улыбаючи способен отдать за нее свою жизнь.»

В этих строках с точностью отображены душевные порывы Якова Гогобашвили: - все что имеешь, должен принести в жертву отчизне. Это было осмыслением того, что сыны немногочисленной нации, находящиеся постоянно под угрозой, должны пожертвовать своей жизнью во имя благополучия Родины, и к этому всегда должна быть готова национальная психология. Любовь к Родине обусловлена не слепым инстинктом, а постоянным переживанием за спасение Родины, ежедневная забота о ее развитии, образовании, профессионализме. Чем больше знаний приобретает человек, тем шире перед ним поле деятельности, более осознанной становится любовь к Родине. Лже-патриоты лишены таких чувств.

Нация должна охранять собственные принципы, свою особенность. Огромное значение имеет национальное направление для успеха и существования народа. Без национальных принципов невозможно развиваться и крепнуть. Патриотическая концепция Гогобашвили состоит из нескольких направлений: 1. Чувство уважения и любви к другим народам, отказ от порабощения и угнетения других народов.; 2. Неустанное стремление к будущему, к новому, прогрессивному, ориентация на Европу; 3. Одобрение и помощь в осуществлении патриотических дел, тесная связь с народом .

§2. Яков Гогобашвили – защитник прав грузинского языка. Яков гогобашвили, вместе с великим Ильей Чавчавадзе активно боролся за права грузинского языка. Самая большая опасность со стороны царизма была направлена на грузинский язык. Значению родного языка было посвящена бессмертная работа Якова Гогобашвили «Бурджи эрвнебиса» («Опора нации»). Родная речь по мнению Гогобашвили имеет огромную глубокую связь не только с человеком, а и с душой нации, ее историей. Отрицание родного языка в процессе обучения молодого поколения способствует всякому роду падения человека, тупости общества. Замена родного языка иностранным, когда человек покидает родину, вызывает слабость мышления человека и духовных сил, попадая под влияние

чужих жизненных правил. Изучение нескольких языков одновременно он исключал полностью. В аристократических семьях того времени было принято одновременное изучение нескольких языков.

Гогебашвили предупреждал, что в таких случаях ребенок овладевал бедным русским, французским, или другим языком, становился носителем нищей речи и мышления. Такой ребенок не мог вырасти деятельно способным. Для образованного человека он считал необходимым знание иностранного языка. Но изучение иностранного должно было после хорошего изучения грузинского.»Вопрос грузинского языка-это вопрос единства Грузии, поскольку враг желает использовать его оружием распада Грузии». Это прекрасно было осознано грузинскими патриотами в эпоху политической реакции XIX века, и ими было предпринято все для его охраны.

§3. Грузинская церковь и православная вера-крепкое оружие идеи спасения государственности и национальной идентичности. Одним из сильных оружий нации для Якова Гогебашвили являлась грузинская православная церковь, христианская вера. В своем труде-«Грузинское направление»он обширно рассуждает о значении грузинской православной церкви, о ее роли и проблемах, которые стояли перед ней. Гогебашвили критиковал церковную политику синода и отмечал, что такая политика была причиной, пошатнувшей чувства веры в грузинском населении, его духовная связь с матерью-церковью, чему и последовал духовный и нравственный распад нации.

Гогебашвили критиковал грузинских служителей церкви, низкий уровень их образования, но чтит святых отцов, с особым уважением относился к своему современнику, известному епископу Имеретии Гавриилу. Он требовал изменений церковной политики: проведение богослужения на грузинском языке, учение божьего закона, обучение грузинской молодежи в духовных Академиях, назначение на должности в школах и православных церквях лиц грузинской национальности, в том числе и на должность экзарха, издание духовной литературы, проповедей отцов. Критика недостойных отцов и церковной политики было выражением бесстрашия и принципиальности.

§4. Национальная школа – одна из четырех опор отчизны“.«Знание и образование нужно народу как воздух для жизни», - вот что было для Гогешавили верой, и он делал все возможное, чтобы этот воздух всегда подавался живому организму нации. Гогешавили придавал огромное значение национальным школам-как выражением идентичности нации и сохранения самобытности. Благодаря этим программам давалась возможность развить в нации этноисторические и этнокультурные традиции, гуманизм, человеколюбие. Национальной школой являлось: открытие новых грузинских начальных народных школ; учеба на родном, грузинском языке; начало изучения языка с III класса, когда ребенок уже мог иметь определенный осмысленный запас родной речи; издание учебников и вспомогательной юношеской литературы на грузинском языке; специальная подготовка учителей и создание для них методической литературы; создание музеев с общеобразовательной целью, создание трупп любителей сцены; создание музыкальных хоров, народной музыки для молодежи; воскресные школы, читательские организации, и др. Главной целью народных школ было воспитание « грузина нового типа

§5. Яков Гогешавили - защитник прав грузинской нации и социально угнетенных людей. С самого начала социально-политическая концепция Якова Гогешавили служила задаче национальному и социальному освобождению грузинского народа. Он не представлял себе решение национальной проблемы без решения социальной проблемы. У Гогешавили на первый план выдвинута идея национального социализма. Понятие социализма у Гогешавили было абсолютно отличающимся от марксистской интерпретации. Он защищал национальные интересы и боролся с лже-интернационализмом, который проповедовали марксисты. Социальную идеологию Гогешавили считал «заменой старого режима теорией радикальных демократических перестроек, теорией более передового общественно-политического строя, объединяющим звеном «осознанного общества» и «черни», развитием экономического, культурного, нравственного стимула. Предметом рассмотрения публицистики Гогешавили часто являлся вопрос социальной бедности грузинских крестьян, существование остатков крепостничества в Грузии. В письме «Сегодняшнее положение

Грузии» наряду с другими вопросами, был рассмотрен и этот вопрос. Особенно волновался автор из-за существования временного крестьянского института, что ставило грузинских крестьян в неравные положения по сравнению русскими крестьянами. Известно, что эта институция не была создана в России, она узаконилась в Грузии, и вместо 20-ти лет, которые были предусмотрены законом, продлилась до ноября 1912-ого года. Как и Илья, так и Гогобашвили, были за воссоединение всех сословий и званий под одно знамя. А знамя это подразумевало труд. В эпоху революций он выступал за эволюционную перестройку общества, изменение государства не путем революции, а путем реформ.

Глава третья

Яков Гогобашвили в борьбе против империалистическо-колониального режима России

§1. Россия и Яков Гогобашвили. Воссоединение Грузии с Россией Гогобашвили давал положительную оценку. Без сомнений, такое отношение мыслителя было вызвано соответственно той эпохе, в которой пришлось ему жить. Несмотря на это, он горячо критиковал империалистическо-шовинистское отношение правительства России к грузинской нации и ее культуре. Гогобашвили неустанно боролся за интересы собственного народа. Он часто отмечал, что существующие в России порочные явления, передавались Грузии, что касалось прогресса, то Российское правительство не способствовало его начинанию в колониальной стране. Однако, надо отметить, что в оценке России Гогобашвили не был последовательным: он сам себе противоречил, когда отзывался в обозрении политики XVIII века, о царе Ираклии II, как о слабом политике, давшим возможность воссоединения Грузии и России, после же оценивал этот шаг как «спасение Грузии». Также непрагматичной было его вера в представителей левого крыла, которые по отношению к Грузии якобы были прагматичными.

§2. Яков Гогобашвили и русские чиновники. В проведении неправильной империалистической политики Российского государства он обвинял чиновников, которые посылались на Кавказ. Они не желали считаться с традициями и интересами местного населения. Он прекрасно понимал, что чиновники выполняли государственный заказ, но ответственность несли за это именно они. Особенно выступал против чиновников

образовательной системы, против публицистов, которые унижали национальные традиции, грузинский язык, грузинскую историю. Это были: Яновский, Катков, Левицкий, Захаров, Восторгов и другие. Гогобашвили отмечал, что народ таким образом расплачивался из-за преданности России и единоверия и считал тупостью политики правительства.

§3. Борьба против Якова Гогобашвили. Из-за смелой борьбы за народные интересы грузинского народа, с ним боролись как русские шовинисты, так и грузинские коллаборационисты, люди партийной принадлежности, которые не считались с национальными ценностями. И если даже не выходил из этой неравной борьбы побежденным, то никогда не изменял своим принципам. Существует множество примеров того, как боролись с великим грузинским педагогом царские чиновники, цензура, в архивных материалах, в грузинской и русской прессе. В этом параграфе представлено много свидетельствующих материалов. Один из них - отчет ревизора Керского, вырезанные цензурой из книги Гогобашвили «Бунебис кари» слова «Грузия», запрет опубликования его записей. Часто давали неправильную интерпретацию его работам, обвиняли в сепаратизме, были и другие случаи.

§4. Яков Гогобашвили и вопрос автономии Грузии. Будучи истинным сыном своего народа, активным представителем 60-ых, он не мог не быть неустанным борцом за восстановление государственной независимости Грузии. Единомышленник Ильи Чавчавадзе полностью поддерживал автономный уклад Грузии, и демократическое правление. Это было очень смелым требованием, требованием полной независимости Грузии. Исходя из суждений Гогобашвили, он считал обязательным автономный уклад для лучшего обустройства Российской империи. При этом утверждал, что Грузия не может существовать независимо, и в грузинском народе нет сепаратизма. Естественно, это все было свидетельством его тонких дипломатических качеств. Он объяснял детали автономного уклада, большое значение отдавал будущему грузинскому парламенту, городским и сельским самоуправлениям, политике, проводимой с негрузинским населением, и др. Писатель и публицист получение автономии считал неоспоримым правом грузин, т.к. это требование, было основано на условии воссоединения Грузии с Россией (Георгиевский трактат), сохранение территориальной целостности

страны.К этим основам добавлен а «великая цель», -благополучие русского государства. Автономная Грузия должна была иметь европейскую ориентацию:»Новая Грузия, которая является предметом действия наших патриотов, должна быть направлена не назад-на Азию, а вперед-На Европу.С запада должны черпать просвещение, науку, и взять примером лучший политический строй.»-писал большой педагог.

§5. Яко в гогебашвили о Карательных операциях русской армии в Грузии. Гогебашвили открыто критиковал карательные операции русской армии в 1905-1907 годов, оценил факты , похвалил смелость имеретинских и гурийских крестьян, описал жестокость деяний генерала Алиханова-аварского.Их действие на Западной Грузии, в Картли, и на их фоне показал непощадную политику империалистической России. Гогебашвили выступал с предложением создания фонда помощи для пострадавшего населения

§6. Гогебашвили и «маленькие народы» Российской империи. Отношение грузин с соседскими кавказскими народами. Гогебашвили придавал большое значение единству кавказских народов. По его мнению эти отношения были всегда хорошими.Даже тогда, когда кавказцы боролись друг с другом это не было проявлением ненависти, скорее это было результатом борьбы, свойственным средние вековью. Примером он называл империалистическую политику России, когда на Кавказе назначали чиновниками грузин, в тех регионах, где начиналась антирусская борьба.Таким способом наступало перемирие и мирное население успокаивалось, мирилось.По его мнению с правлением грузин на Кавказе всегда наступал мир. Педагог касался грузинско-армянских отношений,и винил в и обострении армянскую буржуазию, клепократию, считал,что этот факт не имел никакого отношения к будущим отношениям этих народов.Он предлагал не вмешиваться русским чиновникам в эти отношения, хотя последние целенаправленно обостряли их.

Глава четвертая

Либерально-демократические взгляды Я. Гогебашвили

§1. Яков Гогебашвили и политические явления, происходившие в Соединенных Штатах Америки 60-ых годов XIXвека. С особенным энтузиазмом отозвался писатель-просветитель о гражданской войне1860-1864-ых годов, происходившей в Соединенных Штатах Америки, о

событиях, происходивших в ту пору. В его письмах чувствуется симпатия по отношению к прогрессивным силам, которые выступали против рабства, за его отмену. В письме видны и прогрессивно-демократические взгляды, взгляды передового просветителя шестидесятых годов.

§2. Яков Гогешашвили и ирландский вопрос. Яков Гогешашвили всегда выступал за национально-освободительное движение поработенного и угнетенного народа. Большое значение имеет статья «В Ирландии рассветает». В письмах, написанных на тему Ирландии ясно видно демократическо-либеральное мышление, гуманные идеи, способность правильно оценить происходившее. Борьбу малочисленного народа маленькой европейской страны против колониализма, за свободу, великий грузинский педагог считал счастьем народа, общечеловеческим успехом. При этом он связывал проблемы Ирландии с проблемами своей страны.

Глава пятая

Яков Гогешашвили о объединении Грузии и «орусения Грузинской территории»

Яков Гогешашвили с большой смелостью начал борьбу против имперской политики России, цель которой была ассимиляция грузинской нации, потеря идентичности, духовного разрушения, «обрусения территории», которая происходила в широких масштабах. В газете «Тифлисский вестник» 1877-ого года была опубликована серия писем-«Кто должен быть в населенной абхазии». Эти письма были напечатаны в двенадцати номерах. Письма касались актуальной по тем временам темы-темы колонизации Абхазии. К тому времени абхазский народ перенес тяжелый удар от правительства России. Местные жители, которые боролись против военного насилия империи, были изгнаны. Народ был вынужден искать убежище в Османии. Процесс, который после называли «мухаджирством», оставил жестокий кровавый след в жизни мирного населения Абхазии. Большая часть Абхазии опустела. Российское правительство решило провести колонизацию этого края, заселяя ее людьми русской национальности, или же теми, кто был бы верным подданным. К числу переселенных не относились грузины. Когда начался процесс колонизации, в Абхазию переселили семьи из разных губерний России. Им оказалось трудно прижиться на новом месте. Причиной тому были: климат, отличие хозяйственных условий,

привыкание к местным этнокультурным традициям. По мнению Гогебашвили первичное право заселения в Абхазии имели грузины, так как они издавна жили на этой территории. Им не оставили этого права, необоснованность которого Гогебашвили дал в историческом аспекте. По этой причине по сей день изъято его имя в абхазских учебниках, внесены критические материалы абхазскими историками.

Глава шестая

Яков Гогебашвили о вопросе истории и культуре Грузии

Что сможет и чего лишится грузин зная хорошо собственную историю? Этот вопрос стал ребром с 60-ых годов XIX века, и, занял приоритетное место в мышлении деятелей национально-освободительного движения. Грузинские представители шестидесятых придавали особенное, можно сказать символическое значение знанию истории. «Настоящее рождает будущее» (Илья Чавчавадзе), только в том случае, если молодое поколение хорошо осознает историю, станет продолжителем и носителем этнокультуры. Грузинская национальная пресса уделила большое внимание исторической тематике, анализу тех явлений, которые происходили в прошлом, здоровому патриотизму, рожденному историей. Наряду с другими единомышленниками, Гогебашвили считал нужным глубокое знание истории, определение исторических реалий, способность разбираться в них. Без переосмысления прошлого человек не сможет определиться в настоящем, не будет иметь способности увидеть перспективы будущего. Будучи боевым товарищем Ильи Чавчавадзе, он считал непростимым грехом незнание истории, и потерю корней прошлого. Он внес множество рассказов на историческую тему, отдельные эпизоды о борьбе за освободительное движение грузинского народа в «Родную речь» и «Бунебис кари», помогая тем самым усилению национального вдохновения. Он проводил параллель исторических процессов современной Грузии не только с ее прошлым, но и с мировой историей.

Гогебашвили помогал работникам искусства и культуры, был инициатором помощи грузинским писателям, для этого создал специальный фонд, придавал огромное значение грузинскому музыкальному фольклору, был инициатором собрания и нотной записи народной музыки. Был сторонником создания в Грузии народного

университета. Существование такого рода университетов особенно нужны были стране, где не было учебно-научных центров, и с трудом доставались сведения о достижении науки и литературы.

Основные выводы

1. Яков Гогешашвили, как истинный представитель движения шестидесятых, в своем благом деле опирался на общественно-историческую действительность Грузии того времени. Своим мировоззрением он выражал интересы нации, был мыслителем широкого диапазона не только в современной Грузии, но и зарубежом. Свидетельством тому были его суждения.
2. Труд Якова Гогешашвили-неоценим, огромное значение имеют его общественно-политические взгляды, т. к. в них есть точные ответы на вопросы о проблемах прошлого и будущего. Они являются отзывом современности, очень актуальны и носят национальный характер.
3. К триаде национальной программы Ильи Чавчавадзе: «язык, отчизна, вера», он добавил четвертое-национальную школу. Он считал, что эти четыре идеи должны стать символом «опоры нации», на которой впоследствии осуществилась бы надстройка идентичности грузинского государства.

Постулатом спасения нации он представил национальную школу, и сделал все возможное для реализации идеи. Рассматривая его жизненный путь и путь его единомышленников, становится очевидно, что во все эпохи Грузии необходимы личности с подобными способностями, готовыми пожертвовать всем ради родины, тем самым предотвращая опасность, которая могла возникнуть из-за неправильной политики собственного государства, или других стран.

4. Божественным кладом Гогешашвили считал отчизну. По его мнению личность должна хорошо осмыслить свою национальную миссию, разработать программу и план действия, благодаря которой будет обеспечено развитие и светлое будущее отчизны. Он считал, что такого рода программы должны быть разработаны не одним лицом, а всей нацией. Любовь родины определяет не слепой инстинкт, а ежедневное стремление к образованию, развитию,

профессионализму. Чем больше знаний приобретает человек, тем осознаннее любит родину. Лже-патриоты лишены таких чувств.

5. По мнению Гогешашвили нация должна отстаивать национальные принципы. Это немислимо без национальной концепции. Основой концепции является единство грузин и европейский путь развития, что и является залогом территориального единства и процветания. Пагубным явлением он считал партикуляризм, сепаратизм. К сожалению, на сегодняшний день остается проблема европейского пути и единства грузинского народа, очень много работы предстоит в этом направлении;
6. Гогешашвили считал, что отличие географических уголков Грузии, ее разновидность является сильной стороной государства. Тогда, когда шовинистские чиновники русского правительства использовало эти отличия, диалекты, отличительные традиции для распада страны, называя грузинами, мегрелами, рачинцами, тушинцами, пшавели, имеретинцами, и т. д. Несмотря на то, что сегодня Грузия-независимое государство, российская идеология всячески старается разделить нацию и не упоминает грузинский народ как единое целое;
7. Гогешашвили боролся за приобретение главных европейских ценностей, таких как: труд, рационализм, образование, культура труда. «Выражением патриотизма является труд»-верил великий педагог и мыслитель. Труд является залогом счастья. Человек познается в труде, и чем больше его тяга к нему, тем сильнее его любовь к родине, тем богаче и прекраснее его страна
8. Патриотизм проявляется в маленьких народах с большей силой, чем в многочисленных- такого рода суждение являлось его верой и концепцией .Чувство патриотизма включает в себя несколько направлений:1. Любовь к другим народам, уважение.Отказ от порабощения других народов.2. непрерывная тяга к будущему, новому, прогрессивному, ориентация на Европу.Способствовать поддержке общественной деятельности, тесная связь с народом. Сегодня хватает патриотизма в Грузии, но не разработана осмысленная национальная концепция.
9. Грузинский язык для Гогешашвили является опорой нации.Он выступал против притеснения грузинского языка. Вместе с великим Ильей Чавчавадзе стоял на страже охраны его прав,

против той реальной ситуации, когда не только в школах, но и даже в грузинских семьях не разговаривали на грузинском. Отрицание родного языка вызывает низкий уровень успеваемости в области образования, деградацию общества. Сегодня, когда большое значение придается изучению иностранных языков, а уровень обучения грузинского-низок, необходимо исправить такого рода ошибку и учесть советы Гогебашвили для заботы о судьбе родного языка;

10. Гогебашвили верил, что тот, кто теряет родной язык, падает нравственно, и изучение одновременно двух или трех иностранных языков является неправильным. По его мнению изучение русского языка, как государственного, необходимо, но это должно произойти после окончательного овладения грузинским. К сожалению, грузинских детей с раннего возраста, еще в детском саду учат иностранным языкам, подают фильмы и развлекательные программы на иностранном языке, тем самым сокращая прикосновение к национальной программе.
11. Гогебашвили избрал прогрессивное направление, и посредством его анализа предусматривал опыт мировой культуры, избрал прогрессивное направление, старался его проанализировать и создать грузинскую общеобразовательную систему.

В книге, изданной на русском языке «Как улучшить Кавказскую народную школу»- он рассматривал европейские примеры и пришел к выводу, что родной язык имеет неограниченное значение во всех странах для образования, и для национального процветания в общем.

12. Что нужно для охраны родной речи и ее процветания?-такого рода вопрос задавал большой педагог и предложил следующее: разработал специальную программу для сохранения родного языка и для последующего его развития. По примерам его работ в нашей диссертационной работе эта программа проанализирована.
13. Одной из главных опор национальности для Гогебашвили была православная церковь, христианская вера. Он приписывал ослаблению грузинской церкви тот факт, что богослужение проводилось на русском языке, критиковал синод, его политику, отмечал, что подкачалась вера и духовная связь с церковью. Такая критика являлась здоровым явлением, правильным процессом.

14. Еще одной опорой была национальная школа. Эта школа являлась экономическим, культурным, восстанавливающим независимость, интеллектуальным пробуждением, сохранением самобытности. Благодаря ей была возможность достичь высокой нравственности, прекрасных духовных качеств, развить гуманизм, и этноисторические традиции. Тогда, когда правительство создавало русские школы, национальная школа имела огромное значение.
15. Целью школы было: воспитание нового грузина, качествами которого были: 1. Патриотизм, бескорыстная любовь к родине; 2. Высокая нравственность, гуманизм и общее человеколюбие; 3. Оптимизм; 4. Вооружение настоящими знаниями; 5. Способность использования знаний в жизни; 6. Прагматическое мышление; 7. Общественная активность; 8. Способность быть благодетелем.
16. Изначально концепция служила задаче национального и социального освобождения. В его суждениях на первый план выдвинута обязательная и избранная для Грузии идеология на рубеже XIX-XX веков. Его восприятие социализма абсолютно отличалось от марксистского. Он выступал против марксистского лже-патриотизма. В наши дни социализм рассматривается в негативном контексте. Причиной этого является большевистско-коммунистический режим. Социализмом грузинских патриотов была ориентировка на Европу.
17. Волновало Гогешвили неравноправие сословий. Его желанием было объединить людей всех сословий, званий, под одним знаменем, во благо родины, в чем и находил поддержку Ильи Чавчавадзе по этому вопросу.

«Мы настолько малочисленная нация, что даже имеем право простить человеку зверское убийство, и удостоить жизни»- вспоминал он слова венгерского патриота-Сечена.
18. В начале XX века, во время обострения революционной ситуации, много прогрессивно мыслящие люди встали на сторону революции. Они желали получить свободу и гарант спокойного будущего. Путем реформ страна должна двигаться к развитию и прогрессу. Все это желательно и для сегодняшней Грузии.
19. Гогешвили был меценатом, помогал социально-необеспеченным людям, финансировал учебные заведения. Не имея собственной

семьи, и будучи занят общественными делами, он всячески защищал народные интересы;

20. Несмотря на положительную оценку «воссоединения Грузии с Россией», горячо критиковал шовинистически-империалистическое отношение российского правительства к грузинской нации, его культуре.
21. Он касался строгой политики царизма, всякого рода насилия, угнетения, слежки, репрессий, переселения русских в Абхазию, о карательных операциях 1905 года, проведенных Алихановым-Аварским, дискриминации грузин в собственной стране;
22. В жестокой политике России он винил чиновников, посланных на Кавказ, не желающих считаться с традициями и интересами местных жителей. Прекрасно понимая, что тем самым чиновники исполняли государственный заказ, всю ответственность он возлагал на них. Но, существовали чиновники, которые относились хорошо к грузинам. Примером того был Михаил Николаевич Романов-главноначальствующий на Кавказе, наместник, генерал Старосельский, сотрудники общеобразовательной системы: Неверова, Дурнова, Ламанского. Критиковал Кирила Петровича Яновского, надзирателя церковно-приходского училища-Восторгова, высказывал свое недоверие и называл «личностью двойного стандарта» Василия Величкова, редактора газеты «Кавказ».
23. В своих учебниках он вложил глубоко национальную концепцию. Бюрократическая империя активно боролась с грузинской прессой, с теми, кому были близки к национальные идеи, кому были ясны и приемлемы идеалы Чавчавадзе. В фонде цензурного комитета в грузинской и русской прессе находится множество материалов, подтверждающих целенаправленную борьбу против борца.
24. Яков Гогешашвили всецело поддерживал автономное устройство Грузии. Он требовал прекращения гнета, несправедливости, исполнения обещанных Россией взятых и не выполненных Георгиевским трактатом обязательств. В автономном устройстве Грузии он видел решение социальных вопросов, приносящим прогресс.
25. Он всегда осуждал отдельные факты, проявляющие ненависть к другим нациям. Он выступал в роли заступника меньшинств,

живших в Грузии, называл клеветой обвинения в адрес грузин, якобы притесняющих меньшинства. Наоборот, в Грузии укоренилась традиция излишнего помилования других наций, в ней большинство грузин больше были угнетенными, чем представители малых наций. Из-за этого большая территория оказалась в руках этих гостей. Гогешашвили предлагал им и объяснял значение образования на грузинском языке.

26. Особенными были либерально-демократические взгляды . В письмах, где были рассмотрены вопросы Ирландии и Америки, он проявил симпатию к угнетенным, выступил в защиту чернокожих, их прав.
27. Будучи сторонником объединения Грузии, и противником колониализации отдельных регионов Грузии, он проявил принципиальность по этому вопросу: «не то, чтобы такая политика способствует русификации грузин, а территории в общем, грузинской земли», боролся со всем тем, что представляло национальную угрозу, и часто выигрывал в этой неравноправной борьбе. Уделив больше внимания такого рода вопросам, возможно, мы получили бы совсем иные, более положительные результаты.

Содержание диссертационной работы описаны в следующих изданиях:

1. Яков Гогешашвили о мировых исторических явлениях 60-ых годов XIX века, вопросы новой и новейшей истории, 1(12), 2013 год, стр.206-215;
2. Яков Гогешашвили и вопрос Ирландии , вопросы новой и новейшей истории, 1(12), 2013 год, стр.216-225;
3. Яков Гогешашвили и вопрос Абхазии, вопросы новой и новейшей истории, 2(13), 2013 год, стр.43-51;
4. Гогешашвили и русские чиновники „Интеллект” (Периодический научный журнал), Тб., 2014, N 1, стр. 151-154.
5. Либерально – демократические взгляды Я.Гогешашвили, „Ученые записки”, 2014 №1 стр. 187-192.